

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет

Конспект лекцій

з дисципліни

«Стилістика»

для студентів 4 курсу спеціальності 035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно)

Усіх форм навчання

Конспект лекцій з дисципліни “Стилістика” для студентів 4 курсу спеціальності 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно). Усіх форм навчання / Укл. В.І. Волошук, К.А. Лут. Запоріжжя: ЗНТУ, 2019.- 106 с.

Укладач: В.І. Волошук, професор, к.філол.н., К.А. Лут, доцент, к.філол.н.

Рецензент: А.Б. Підгорна, доцент кафедри теорії та практики перекладу ЗНТУ, к.філол.н.

Відповідальний за випуск: К.А. Лут, доцент, к.філол.н.

Затверджено
на засіданні кафедри теорії та
практики перекладу ЗНТУ

Протокол № 7 від 27.02. 2019р.

Рекомендовано до видання НМК
гуманітарного факультету
Протокол від 28.02.2019 року № 5

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Професійний перекладач, що має справу із текстами різних стилів та жанрів, повинен вміти виокремлювати їх стилістичні особливості та адекватно передавати їх мовою перекладу. Він має прогнозувати поведінку співрозмовника, його можливі реакції, знаходити адекватні, з погляду іншої культури, форми висловлення думки, приймати рішення щодо адаптації перекладу до культурних норм іншої мови або збереження особливостей культури рідної мови.

Специфіка курсу «Стилістика» полягає в його орієнтованості на висвітлення питань стилістики мовлення та текстовий рівень порівняльно-стилістичного аналізу. Разом із оглядом теоретичних проблем стилістики і порівняння базових засобів мовної образності з “культурними” конотаціями в українській та англійській мовах увага зосереджується і на питаннях адекватного відтворення семантики різножанрових текстів при перекладі.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою навчального курсу «Стилістика» виступає ознайомлення студентів із стилями, їх жанровою специфікою, зі стилістичними ресурсами англійської та української мов, вдосконалення вмінь текстового аналізу та навичок перекладу із врахуванням виявленої специфіки.

Основними **завданнями** вивчення курсу є:

- підвищення рівня мовної підготовки студентів-перекладачів;
- ознайомлення їх з особливостями текстів різних функціональних стилів та з одиницями, що складають ці особливості;
- формування в майбутніх перекладачів умінь та навичок аналізувати та порівнювати мовні особливості текстів;
- вдосконалення навичок перекладу з огляду на специфіку текстів, що перекладаються.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- основні поняття й категорії стилістики;
- ознаки функціональних стилів мови;
- стилістичні особливості використання мовних засобів;

- способи відтворення стилістичних ознак текстів різних функціональних стилів при перекладі.

У результаті вивчення курсу студенти мають **вміти:**

- розрізняти особливості мовлення в різних сферах функціонування мови;

- відбирати мовно-стилістичні засоби для повноцінного й ефективного передавання відповідної інформації;

- виконувати комплексний порівняльно-стилістичний аналіз тексту;

- робити адекватний переклад текстів різних стилів та жанрів із максимальним збереженням всіх стилістичних особливостей.

Тема 1

**СТИЛІСТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ГАЛУЗЬ
ЛІНГВІСТИКИ*****Об'єкт і предмет стилістики англійської мови***

Для філолога важливо мати уявлення про те, як залежить вибір мовних засобів від ексталингвальних чинників, від комунікативної ситуації, учасників спілкування, їх соціального та професійного статусу та ін. Перекладачі повинні вміти визначати стиль текстового повідомлення, виявляти стилістичні засоби у мові оригіналу, їх емотивне й прагматичне значення, і відтворювати їх відповідними еквівалентами у мові перекладу. Всі ці питання і є предметом вивчення стилістики.

Стилiстика – це розділ мовознавства, присвячений вивченню мови в її мовленнєвому використанні, яке залежить від мовленнєвої ситуації, а також від індивідуальної манери автора повідомлення.

Стилiстика досліджує систему стилів тієї чи іншої мови, описує норми і способи використання літературної мови в різних умовах мовленнєвого спілкування, в різних жанрах, у різних сферах суспільного життя.

Основні поняття стилістики

Стиль, за визначенням видатного вченого І.Р.Гальперіна, – це система взаємопов'язаних та взаємозумовлених засобів, спрямована на досягнення певної мети у комунікації та створення певного ефекту.

У сучасній стилістиці розрізняють:

- офіційно-діловий,
- публіцистичний,
- науковий,
- розмовний,
- художній стиль.

Стилiстична норма – це норма вибору та організації мовних одиниць у тексті певного стилю; і норма відбору стилю, що відповідає

умовам спілкування. Іншими словами, це сукупність правил, що визначають доречність, правильність і доцільність використання мовних засобів залежно від їхнього функціонування у мовленні, тобто з урахуванням сфери, мети та умов висловлювання.

Індивідуальний стиль (або ідіостиль) – це унікальна комбінація мовних одиниць, виражальних засобів та стилістичних прийомів властивих одному автору, що робить праці цього автора або навіть окремі його висловлювання впізнаваними.

Текст – це творіння мовленнєвотворчого процесу, яке наділене завершеністю, об'єктивоване у вигляді письмового документу: твір, що складається із назви (заголовка) та ряду основних одиниць, поєднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і яке має певну цілеспрямованість та прагматичну настанову.

Ознаки тексту

Цілісність, або когерентність, розуміється як єдність таких цілісностей: *змістової цілісності* (єдність ідеї, теми, змісту), *комунікативної цілісності* (мети, намірів мовного спілкування) та *структурної і формально-граматичної цілісності* (мовленнєвих жанрів, їх комплексів, узгоджуваність і координація форм).

Зв'язність, або когезія, буває *змістовна та формальна (когезія, зовнішня зв'язність)*. В останньому випадку частини тексту, що розташовані поруч, мають явно виражене поєднання за допомогою мовних засобів.

Членованість тексту.

Властивість тексту бути комунікативно членованою одиницею свідчить про гармонійність його природи.

Розрізняють членування тексту за кількома ознаками: *змістове і технічне, концептуальне й методичне, глибинне і поверхове, об'єктивне і суб'єктивне, смислове і формальне.*

Лінійність тексту ніби організовує дискретні мовні одиниці у послідовність мовного викладу і спрямовує континуум у певному напрямку.

Інформативність тексту.

Завершеність тексту.

Контекст. Ольга Сергіївна Ахманова: «**контекст** – це лінгвістичне оточення певної мовної одиниці, умови, особливості вживання певного елемента у мовленні», а також це «завершений у смислового відношенні відрізок писемного мовлення, що дозволяє встановити значення слів або фраз, які входять до нього».

Ілля Романович Гальперін: **контекст** - «лінгвістична ситуація», в якій «спостерігаються, аналізуються й конкретизуються особливості мовних чинників, що є об'єктом дослідження».

Обидва визначення стосуються лінгвального контексту. Окрім нього існує ще екстралінгвістичний (або екстралінгвальний) контекст, до якого відносяться:

- **когнітивний контекст** – комплекс асоціацій, пов'язаних із певним явищем, описаним у тексті;
- **прагматичний контекст** – комплекс прагматичних чинників: учасники спілкування, їхні цілі, настанови та комунікативні ситуації.
- **ситуативний контекст.**

Типи ситуативних контекстів:

- Одиничний
- Типовий
- Соціально-історичний.

Конотація – додаткові компоненти значення, які виражають деяке емоційне забарвлення або оцінку предмета, що називається; такі додаткові компоненти можуть бути лише ознаками певного функціонального стилю.

Колорит – це певна тональність тексту, яка закладається мовцем з метою викликати у слухача відповідний настрій, емоції, тон спілкування; національне та історичне забарвлення тексту.

Жанр визначається як тип (вид) літературних творів, що склався історично; як узагальнення рис, характерних для широкої групи творів певної епохи, нації або світової літератури взагалі.

Образність – властивість слів, словосполучень, текстів передавати не лише логічну, а й конкретно-чуттєву, емоційно-оцінну інформацію.

Експресивність – це «така властивість тексту або частини тексту, яка передає значення із збільшеною інтенсивністю, яка виражає внутрішній стан говорючого і має своїм результатом емоційне або логічне підсилення, яке може бути, а може і не бути, образним». У більш вузькому значенні експресивність розглядається як властивість певної сукупності мовних одиниць привертати увагу читача, акцентувати висловлювання.

Стилістика та її підрозділи

У межах стилістики виділяються:

- стилістика мови і стилістика мовлення;
- практична та теоретична стилістика;
- лінгвістична та літературознавча стилістика.

Підрозділи стилістики:

- загальна теорія і практика функціонування мови;
- вчення про стилі, жанри і форми мови;
- вчення про функції всіх одиниць мови – фонем (звуків), морфем, слів у складі речень, речень будь-якої структури, еквівалентів речення і тексту в його найрізноманітніших формах; вчення про емоційно-експресивні засоби мови, їх стилістичні функції; вчення про такі комунікативно-стилістичні якості мовлення, як його нормативність, точність, логічність, образність і т. ін.

Шарль Баллі (1865—1947) розрізняв:

- *загальну стилістику*,
- *часткову стилістику*;
- *індивідуальну стилістику*.

Виокремлюють також *історичну стилістику*, *синхронну стилістику наукової мови та ін.* Стилістику однієї мови завжди можна порівняти із стилістикою іншої. Тому існують *порівняльна і зіставна стилістики*, які важливі для вивчення іноземних мов, для теорії і практики перекладу з однієї мови на іншу.

Уперше ідею контрастивного вивчення рідної та іноземної мов висунув та обґрунтував відомий швейцарський лінгвіст Шарль Баллі у 1909р. Пізніше його ідеї розвивались такими відомими вченими, як

- *Жан-Поль Віне та Жан Дарбельне* «Порівняльна стилістика французької та англійської мов»,

- *Альфред Мальблан* «Порівняльна стилістика французької та німецької мов»;

- *Володимир Григорович Гак* «Порівняльна типологія французької та російської мов»;

- *Юрій Сергійович Степанов* «Французька стилістика».

Крім того, наукові розвідки дослідників у галузі теорії перекладу та загальної стилістики зробили значний внесок у розвиток порівняльної стилістики (*Леонід Степанович Бархударов, Ілля Романович Гальперін, Маргарита Петрівна Брандес, Олександр Давидович Швейцер, Олена Юрійівна Дубенко, Андрій Венедиктович Федоров* та інші).

Порівняльна стилістика – це галузь загальної стилістики, що досліджує подібності та розбіжності між двома або більше мовами у стилістичному плані.

Порівняльна стилістика оперує тими самими поняттями і термінами, що й загальна стилістика, але акцент робиться саме на порівнянні двох або декількох мов.

Об'єктом контрастивного дослідження є спільність та/ або розбіжності у використанні мовних засобів, наприклад, архаїзмів, варваризмів, граматичних форм і типів речень, або засобів мови, що належать до одних і тих самих функціональних стилів або літературних жанрів [Федоров 1971, с. 39-40]. **Предмет** – *різнорівневі* мовні одиниці та способи їх поєднання у мовленні.

Завдання порівняльної стилістики:

- дослідження спільних рис і розбіжностей у стилістичних системах порівнюваних мов;

- вивчення як стилістичних ресурсів, так і стилістичних мовленнєвих фактів;

- зіставлення жанрів, функціональних стилів різних мов, а також індивідуальних авторських стилів;

- дослідження способів реалізації різних стилістичних значень або функцій у мовах, що порівнюються;

- долучення до аналізу численних екстралінгвальних чинників мовленнєвого акту: цілі, завдання, форми висловлення, сфера комунікації, статус комунікантів тощо.

Порівняльна стилістика – не ізольована наука, вона спирається на досягнення інших наук, таких як: соціолінгвістика,

психолінгвістика, етнографія, історія та культура, а також літературознавство, поезика, філософія та ін.

Основні методи стилістики

У стилістиці використовують загальнонаукові й спеціальні методи дослідження – різні способи осмислення мови, її структурних елементів, одиниць.

До загальнонаукових методів належать:

- *методи індукції і дедукції;*
- *методи аналізу і синтезу;*
- *метод спостереження;*
- *метод експерименту;*
- *зіставний метод;*
- *структурний (структуральний) метод;*
- *статистичний (математичний, або квантитативний,*

або кількісний).

Спеціальні методи:

- *порівняльно-історичний;*
- *структурно-стилістичний;*
- *семантико-стилістичний*
- *статистично-стилістичний;*
- *порівняльно-стилістичний метод.*

Сукупність взаємопов'язаних методів вивчення й засвоєння стилістичних функцій структурних одиниць мови становить методику стилістики.

Тема 2

СТИЛІСТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Класифікація стилів в англійській та українській мовах

Одним із основних понять стилістики є «стиль». Дослідження, присвячені стилю, розпочались ще з праць Аристотеля (4 ст. до н.е.) «Риторика», Теофраста (3 ст. до н.е.) «Про стиль», Деметрія (1 ст. н.е.) «Про стиль». Сам термін став настільки звичним й уживаним у

нашому повсякденному житті, що, здається, немає проблеми дати йому точне визначення. Слово «стиль» походить від латинського *stylos*, що означало паличку для письма. Вміння користуватися паличкою було одним із показників мовної культури. Поступово термін «стиль» став метонімічно позначати манеру письма та мовлення, тобто спосіб використання мови.

Відомо, що цей термін використовується і в інших сферах людської діяльності: мода, архітектура, живопис тощо, що зумовлює різноманітні його тлумачення. Всі визначення можна звести до двох основних: 1) посилання на форму або конструкцію чогось, н-д, будинку, та 2) опис способу дії (манери), як щось робиться або представляється (н-д, стиль управління). Отже, як бачимо, акцент робиться на особливій манері репрезентації, реалізації чогось. Що стосується мовного стилю, то тут йде мова про спосіб передачі ідей, думок, інформації тощо залежно від ситуації спілкування, мети та запланованого автором ефекту.

За визначенням І.Р. Гальперіна: «Стиль (функціональний) – це система взаємопов'язаних та взаємозумовлених мовних засобів, спрямованих на досягнення певної мети у комунікації». Функціональний стиль (ФС) варто розглядати як результат конкретної задачі, яку поставив перед собою автор повідомлення.

Класифікація ФС є достатньо складною проблемою. Уперше ідею про існування різних стилів, а саме високого та низького, висунув М.Ломоносов у 18ст. Одним із перших вчених, хто описував різні мовленнєві стилі зважаючи на їх функції (комунікативні цілі), був академік В.В. Виноградов. Він виділяв:

- розмовний стиль, який має функцію спілкування;
- офіційний або науковий стиль, які мають функцію повідомлення або інформування;
- публіцистичний та художньо-белетристичний стилі, які мають функції емоційного впливу на слухачів.

Ця класифікація, на жаль, чітко не відображає відмінностей між стилями, оскільки, наприклад, інформативність властива всім стилям: будь-яке повідомлення містить певну інформацію.

В англійській традиції вчені досліджують стилі, якщо мова йде про художні тексти, для інших текстів вони зберігають термін «регістр» (або дискурс). У зарубіжній стилістиці широковідомим є

розшарування англійської мови, запропоноване Р. Кверком у книзі «A Grammar of Contemporary English», а саме:

- за засобом вираження (medium): розмовний та книжковий ;
- за тематикою повідомлення (subject matter): мова науково-технічної літератури, мова юридичних документів, мова газетних повідомлень;
- за ставленням (attitude) мовця до слухача або читача: суворо-/високо-офіційний (rigid) – офіційний (formal) – нейтральний (neutral/normal) – неофіціальний (informal) – фамільярний (familiar).

Англомовна традиція зосереджується більше на офіційності/невимушеності або літературності/розмовності різних стилів.

Такі розбіжності варто враховувати при перекладі, щоб помилково не зробити український переклад занадто фамільярним.

Основною загальноприйнятою у вітчизняній лінгвістиці класифікацією є виділення 5 стилів:

- офіційно-діловий,
- публіцистичний,
- науковий,
- розмовний,
- художній.

Кожен ФС є відносно стійкою системою на певному етапі розвитку літературною мови, але можна спостерігати значні зміни залежно від історичного періоду. Отже, ФС є історичною категорією. Так, наприклад, у 17 ст. вважалось, що не всі слова можна використовувати у поетичному стилі, який, до того ж, ще виокремлювали в окремий стиль. Пізніше, у 19ст., романтизм відмовився від норм поетичного стилю і почав використовувати нову лексику у поезії. Зміни характерних рис кожного стилю залежать від змін у самій літературній мові, а також від соціо-культурних чинників, розвитку науки, культурного життя тощо. Кожен ФС характеризується певним набором мовних засобів, що становить норму кожного конкретного стилю.

Офіційно-діловий стиль

Офіційно-діловий стиль (ОДС) – функціональний різновид мови, який служить для спілкування в державно-політичному,

громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. Основне призначення – регулювати ділові стосунки в зазначених вище сферах та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях. Такий стиль є необхідним у комунікативних ситуаціях, де важливим є офіційний або стриманий стиль спілкування між співрозмовниками, які намагаються уникнути особистого, занадто емотивного забарвлення або фамільярності, але одночасно намагаються досягти ясності, прозорості висловлення (з метою уникнути двозначності або непорозуміння). Цей стиль вживається у різних мовленнєвих жанрах: в офіційних (юридичних, дипломатичних та ін..) документах, публічних промовах, патентах тощо. ОДС має свої власні ознаки та стильові риси, які зумовлені нормами загальнолітературної мови:

- використання слів тільки у прямому значенні;
- вживання усталених форм, кліше і мовних зворотів, висока стандартизація тексту (*e.g. I beg to inform you; I beg to move; I second the motion; the items on the agenda, the above-mentioned, hereinafter named; on behalf of; Dear Sir; We remain respectfully yours, etc.*);
- точність, ясність викладу думки у поєднанні з лаконічністю, стислістю й послідовністю викладу фактів;
- прямий порядок слів у реченні;
- уникнення розмовних, емоційно забарвлених слів та висловів;
- додержання норм сучасної літературної мови, недопущення калькування, змішування мов;
- використання спеціальної термінології: *memorandum; pact; the high contracting parties; to ratify an agreement; extra-territorial status; representative; proceedings, protocol, the principles laid down in the document, etc.*) книжної лексики: *plausible; to inform; to assist (to help), to cooperate, to be determined/resolved; the succeeding clauses of the agreement, to reaffirm faith in fundamental principles; to establish the required conditions; the obligations arising from treaties and other sources of international law; to promote and secure social progress; with the following objectives/ends;*
- вживання загальноприйнятих абревіатур (*MP (Member of Parliament), Govt (government), Ltd (company of limited liability), Co (company); ad (advertisement); AD (Anno Domini = since Christ's birth); BC (before Christ's birth); USA; UK; \$ (dollar); Lb. (pound), etc.*);

- дотримання певної структури документа, наявність реквізитів, суворе регламентування тексту (параграфи, пункти, розділи, абзаци);

Синтаксис офіційно-ділових текстів характеризується частим використанням безособових форм дієслова: герундію, інфінітиву, дієприкметника, дієприслівника (*Considering that...; in order to achieve cooperation in solving the problems*), а також складних структур: об'єктного відмінка з інфінітивом (*the Complex Object*) (*We expect this to take place*), суб'єктного відмінка з інфінітивом (*Complex Subject*) (*This is expected to take place*), абсолютних дієприкметникових конструкцій (*the Absolute Participial Construction*) (*The conditions being violated, it appears necessary to state that...*).

Офіційно-діловий стиль не є гомогенним, він має такі функціональні підстили:

- законодавчий – використовується у законотворчій сфері, регламентує та обслуговує офіційно-ділові стосунки між приватними особами, державою і приватними та службовими особами. Реалізується в Конституції, законах, статутах, постановах та ін.;

- дипломатичний – використовується у сфері міждержавних офіційно-ділових стосунків у галузі політики, економіки, культури. Регламентує офіційно-ділові стосунки міжнародних організацій, структур, окремих громадян. Реалізується в конвенціях, комюніке, протоколах, меморандумах, ультиматумах ;

- юридичний – використовується у юриспруденції. Обслуговує й регламентує правові та конфліктні відносини. Реалізується в актах, позовних заявах, постановах, запитах, повідомленнях;

- адміністративно-канцелярський – використовується у професійно-виробничій сфері, правових відносинах і діловодстві. Реалізується в офіційній кореспонденції, договорах, контрактах, заявах, автобіографіях, характеристиках, дорученнях, розписках та ін.

В англійській традиції ділове листування характеризується:

- більшою орієнтованістю на адресата;
- бажанням запобігти можливим негативним реакціям;
- стимулюванням позитивних реакцій;
- шанобливим ставленням до контрагента (Для української традиції індивідуальне начало є неприпустимим).

Публіцистичний стиль

Публіцистичний стиль – це один з функціональних стилів літературної мови, призначений для передачі інформації масовому реципієнту через публічні доповіді або друковані публіцистичні видання. Публіцистичні тексти присвячуються важливим соціальним та політичним подіям, публічним проблемам культурного чи морального характеру.

Публіцистичні тексти зазвичай виконують дві функції – інформування та вплив, саме тому визначними рисами текстів публіцистичного стилю є поєднання експресії та стандарту. Вплив на читачів може спрямовуватись на те, щоб переконувати їх у справедливості певної ідеї, спонукати їх до певної діяльності або дій, пропагувати прогресивні ідеї, вчення, знання, здоровий спосіб життя тощо. Отже, основними рисами цього стилю є логічна аргументованість та емотивна апеляція до аудиторії.

Той факт, що публіцистичні тексти орієнтовані на масового читача, означає, що інформація викладається таким чином, щоб сприйняття повідомлень відбувалося якнайшвидше (з метою не втратити увагу), тому ці тексти характеризуються логічністю, стислістю, ясністю і зрозумілістю. Автори публіцистичних текстів змагаються за увагу реципієнтів, саме тому з самого початку, із заголовка тексти є достатньо експресивними. Упродовж усього тексту продуценти повідомлень використовують експресивні засоби, а саме такі мовні одиниці, які дозволяють не тільки називати предмет, його дію, властивість, але й передати певне ставлення до цього предмета або явища, привернути й утримувати увагу реципієнта. Адресанти намагаються вибрати такі засоби для емоційного впливу на адресата, які спроможні викликати реакцію у читачів, створити стимул до певних дій.

Публіцистичні тексти мають жанрову неоднорідність. Вони відрізняються один від одного не лише обсягом, але й композицією та інформативною насиченістю. Виділяються такі жанри: журнальні статті, коментарі, репортажі прес-центрів, ділові новини, публічні виступи тощо.

Логічний і послідовний виклад інформації, використання термінів (*constitutional, election, General Assembly of the UN, gross output, per capita production*) споріднює публіцистичний стиль із науковим, тоді як прагнення до експресії та емотивності - із

емоційно-забарвленим розмовним, оскільки автор намагається наблизити своє повідомлення до живого спілкування, нібито він безпосередньо розмовляє із співрозмовником.

Із експресивних засобів у текстах ПС активно використовуються засоби емпізи, які показують причинно-наслідкові зв'язки, щоб спростити сприймання інформації. Частою є аксіологічна лексика, яка надає оцінку подіям та явищам, що описуються.

Особливістю текстів є інтенсивне використання епітетів. Засоби масової інформації миттєво реагують на стрімкі зміни картини навколишнього світу, і публіцистичні тексти не просто відображають дійсність, фіксуючи події, що відбуваються у світі, але й прямо чи опосередковано у відкритій або закритій формі намагаються вплинути на оцінку соціально-економічних процесів, що відбуваються:

Both share prices have endured a turbulent ride in 2009 (The Guardian, Dec. 31, 2009).

Meanwhile the British Chambers of Commerce reported weak confidence levels in the second quarter, albeit slightly better than in the first three months of the year, and warned the economy was facing serious risks (The Guardian, Jul. 11, 2011).

Авторську оцінку також передають численні гіперболи, які привертають увагу адресата, акцентують певні моменти та сприяють створенню у реципієнта тієї чи іншої думки про економічну подію або явище:

Compared to the same month a year ago, lending to companies was down 3.3% in July and the Bank said the outstanding stock of loans to businesses by UK resident foreign lenders had contracted very sharply in recent months (The Guardian, Sept. 18, 2009).

Within the rich world, risk premiums have risen dramatically for already-indebted governments such as those of Greece and Italy (The Economist, Jan. 29 2009).

Метафори виконують в основному функцію переконання або впливу. Це зумовлено тим, що основним завданням преси є нести оцінку та впливати на суспільну думку, тобто свідомо, навмисне впливати на читача з метою досягти необхідного маніпулятору результату

Singing the Blues

WHEN Citigroup was formed a decade ago, in a merger that reshaped banking, the deal's architect, Sandy Weill, basked in the limelight and admitted to feeling like a rock star.

The genial Mr Pandit is working on creating more harmony and tightening controls (The Economist, Nov. 27, 2008).

Blues – це повільна та сумна мелодія. Тому, використовуючи таку метафору, автор створює відчуття того, що в компанії не все гаразд. Тут є і рок-зірка, що вийшла на сцену, а також керівник, що намагається підтримувати гармонію. У цьому прикладі метафора передає ставлення автора до проблеми через яскравий образ.

Обмежений розмір статей спричинює потребу максимальної економії лексичних засобів, тому спостерігається значна кількість метонімій: назви компаній або країн замість керівництва, назви місцевості замість низки підприємств, що знаходяться там та ін.

Мова текстів насичена фразеологізмами різних структурних типів та різного стилістичного забарвлення. Особливістю фразеологічних одиниць у таких текстах є той факт, що вони нерідко підлягають вторинному переосмисленню, зберігаючи загальне ідіоматичне значення, набуваючи додаткової конотації:

About 290 companies delisted during the period, compared with 218 in the previous year, as the credit crunch forced many to the wall (The Guardian, Apr. 9, 2009). Від go to the wall – номепніти поразку, бути вимушеним поступитися. Як, бачимо go замінили на force, що додає гіперболічності зазначеному фразеологізму, оскільки у його семантичному значенні вже закладено «бути вимушеним», а дієслово force – це повторює і цим підсилює драматичність подій.

Нерідко фразеологічні одиниці підлягають різноманітним трансформаціям, коли обіграються окремі частини ідіоми, що надає оповіді додаткової виразності, частково знімає зайву серйозність проблеми, що розглядається, створює яскравий образ тощо:

When he took over in July, Robert Dudley, BP's new CEO, said that a silver lining of the Gulf of Mexico mess was that BP could wind up a slimmer company with "higher-quality assets and growth." (Bloomberg Businessweek, Jan.13, 2011). У цьому прикладі a silver lining є частиною фразеологізму every cloud has a silver lining.

Персоніфікація реалізуються дієсловами дій, притаманних людині, іменниками, що зазвичай уживаються у сполученні з

істотами, та епітетів, що використовуються для характеристики людей:

First, no one has been forced to take responsibility for Citi's woes (The Economist, Nov. 27, 2008).

Слово *woes* означає проблеми та негаразди, що має людина (*the troubles and problems that sb has*). Тут воно використовується для позначення проблем, що має організація.

Синтаксис текстів ПС характеризується використанням інверсій, риторичних питань, паралелізмів (синтаксичних повторів) та ін.

'It is high time this people had recovered from the passions of war. It is high time that the people of the North and the South understood each other and adopted means to inspire confidence in each other (from a public speech made at the end of the Civil War in the USA).

What do we see on the horizon? What forces are at work? Wither are we drifting? Under what mist of clouds does the future stand obscured? (from Lord Byron's speech in Parliament)

Синтаксичні повтори можуть супроводжуватись лексичними повторами:

Robert Burns exalted our race and the Scottish tongue. Before his time we had for a long period been scarcely recognised; we had been falling out of the recollection of the world ... Scotland had lapsed into obscurity ... Her existence was almost forgotten (всі різні фрази лише повторюють ідею «ніхто не знав нас, шотландців, до цього").

Отже, основними характеристиками публіцистичного стилю є:

- поєднання експресії та стандарту;
- використання експресивних засобів, стилістичних прийомів, а також термінів;

- в усному ораторському підстилі вживання спеціальних мовленнєвих шаблонів звертання до слухачів: *Ladies and Gentlemen! My Lords'*, (у паламі Лордіє); *Mr. Chairman: Highly esteemed members of the conference.*'; або у менш офіційній ситуації – *Dear Friends*; *і більш емотивно забарвлене – My friends*;

Для англomовних текстів характерною є евфемізація, політкоректність та врахування гендерного чинника. В україномовних – іншомовні запозичення (в основному з англійської мови).

Науковий стиль

Сфера використання наукового стилю мови — наукова діяльність, освіта, навчання. Головне призначення наукового стилю — систематизація знань про світ, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, представлення наукових даних суспільству.

Головні ознаки наукового стилю: інформативність, предметність, об'єктивність, логічна послідовність, узагальненість, однозначність, точність, лаконічність, доказовість, переконливість, аналіз, синтез, аргументація, пояснення причиново-наслідкових відношень, висновки.

Науковий стиль може реалізуватися як через письмові тексти (дисертації, наукові статті, монографії, есе та ін.), так і через усні повідомлення (захист дисертацій, доповіді на конференції, лекції тощо).

Основна мета наукових текстів — передати точну та чітку інформацію, саме тому у таких текстах широко вживається термінологія, яка не дозволяє полісемії, оцінних або образних висловлювань (те, що є властивим публіцистичному та розмовному стилям).

Науковий стиль має чітко організований синтаксис. В ньому переважають речення складної будови, часто використовуються пасивні конструкції (*Water is not the sole variety of substance from which oxygen can be obtained. Methane is produced by leaks from gas pipelines*); книжні синтаксичні конструкції: наприклад,

- абсолютні конструкції з прикметником (*on rear wheel drive cars front wheel drives generally have the engine and transmission mounted transversely, the differential being part of the transmission assembly - A still higher car speed is obtained as engine speed is again increased; the gears are then shifted in high, the clutch being disengaged and engaged for this operation as before*)

- Complex Subject (*When the counterweights alone can be made to balance the crankshaft, the crank is said to be "internally balanced"*)

- словосполучення з двох іменників, в якому один виступає в ролі лівостороннього означення

Noun + Noun constructions: *the sea level; the time and space relativity theory; the World peace conference; a high level consensus; the*

greenhouse effect ; carbon dioxide: fossil fuel burning; deforestation problems.

- складений присудок: *These gases are easy to control but they are persistent once emitted. Deforestation is probably even harder to change.*

- герундіальні, дієприкметникові та інфінітивні конструкції замість простих конструкцій із сполучниками: *Apart from this, controlling emissions of greenhouse gases would require huge increase in energy efficiency; Agreement to implement such huge projects would require overcoming differences between countries; The measures suggested are worth considering/require careful consideration); Our planet is known to have been hot once and to have grown cooler in the course of time.*

- специфічні емфатичні конструкції, які віділяють певну частину речення: *It is not solely from water that oxygen is to be obtained. It is on these terms that the UN would be prepared to intervene into the conflict.*

Науковий стиль має такі підстили: власне науковий або академічний (монографія, стаття, наукова доповідь, повідомлення, тези); науково-популярний (виклад наукових даних для нефакхівців — книги, статті у неспеціальних журналах); науково-навчальний або дидактичний (підручники, лекції, бесіди тощо). Зберігаючи основні ознаки стилю, кожний з підстилів і жанрів характеризується своїми особливостями використання мовних засобів. Власне науковий підстиль має інтернаціональну символіку, універсальні загальнонаукові терміни. Науково-популярний підстиль використовує й елементи художнього мовлення (епітети, порівняння, метафори), щоб зацікавити читача.

Науково-дидактичний характеризується доступністю викладу інформації, спрощеністю системи доведень, програмністю викладу матеріалу, спрямованою на активізацію мислення учня, поступовим, послідовним введенням термінологічної лексики.

Основне призначення власне наукового підстилю — об'єктивувати наукові відомості і кінцеві результати аналітико-синтетичної переробки даних, основна функція — пояснювати наукову ідею. Основними жанрами власне наукового стилю є монографія, стаття, наукова доповідь, аналітичний звіт. У межах власне наукового підстилю можна виділити науково-інформативний з жанрами:

реферат, огляд, анотація, резюме – та науково-довідковий (довідники, словники, каталоги).

Монографія – це одноосібно написана книга, в якій зібрано, систематизовано й узагальнено матеріал та результати великого наукового дослідження або об'єднано однією темою кілька досліджень. Монографію пишуть, коли зібрано й опрацьовано велику кількість фактичного матеріалу, одержано переконливі висновки, а її автор має свою наукову гіпотезу чи концепцію вирішення значної наукової проблеми. У монографії обов'язково мають бути теоретичні розділи, висновки і наукова література. Стиль викладу – об'єктивований, логічний, точний і чіткий.

Стаття – це невеликого розміру надрукована в часописі або збірнику наукова робота, присвячена певній проблемі, і розрахована на фахівців, які розв'язують цю проблему. Статті бувають повідомлювальні (про нові результати), оглядові, аналітичні (підсумки), дискусійні (про спірні питання).

Реферат – це короткий виклад великого дослідження (наприклад, автореферат – виклад основного змісту дисертації) або кількох праць з якоїсь наукової проблеми. В рефераті має бути стисло, але точно відображено основний теоретичний зміст реферованої роботи та довідковий апарат (власні публікації, список наукової літератури).

Дисертація – власне наукове завершене дослідження, яким відкрито новий напрям у науці, започатковано досі невідомий підхід чи вирішено складну проблему, досліджено ще невідоме або розв'язано низку завдань, що забезпечать наступні наукові розвідки. Дисертація має визначений розмір і чітку структуру, стандартні композиційно-мовленнєві форми, які мають бути наповнені оригінальним змістом цього дослідження. Наприклад: мовні формули – *актуальність теми дослідження зумовлюється...; наукова новизна роботи полягає...; аналіз дає підстави зробити висновок, що...* – продовжуються і підтверджуються мовними конструкціями, що містять конкретний зміст дослідження.

Мові наукових текстів властиві наближення до однозначності висловлювань і термінів, насиченість вузькоспеціальними термінами різних галузей знань, абстрактною лексикою; часто вживаються одиниці, що вказують на послідовність і логіку викладення думок, доказів, прийомів дослідження на звичайність / незвичайність,

періодичність закономірностей, явищ, на джерело, авторство, спосіб вираження думки, концепції, ступінь вірогідності інформації. Частими в організації цих текстів є семантичні сполучники, які виражають відношення причини, наслідку, цілі, часу: *therefore, nevertheless, in spite of, not only...but also* та ін. Тому в наукових текстах часто вживається книжна лексика, емфатичні одиниці та гіпербола, епітети, які переконливо передають думку автора, його ставлення до проблем та явищ науки, що описуються, а також доводять правильність тези, положень, що викладаються автором.

Наукові тексти, як правило, містять знаки не тільки вербального, а й математичного семіотичного рівня: схеми, таблиці, графіки, формули. В наукових текстах автори можуть використовувати графічні засоби (виділення курсивом, підкреслення тощо), з метою полегшення сприймання та засвоєння складної наукової інформації, для ілюстрації повідомлюваної інформації; а також різноманітні маркери (емфаза, оцінні прислівники та прикметники та ін.) для фокусування уваги читачів.

Наукові тексти є інтертекстуальними: в них є посилання, виноска, цитати, примітки.

Часто науковий предмет є досить складним, і автор, передбачаючи проблеми у засвоєнні матеріалу читачами, намагається спростити сприймання. Це знаходить вираження у використанні аксіологічної (оцінної) лексики, виражальних засобів та стилістичних прийомів, що сприяє формуванню певної думки щодо обговорюваного предмета або явища.

Іноді автори наукових текстів використовують розмовну лексику, щоб полегшити сприймання інформації та зняти напруження, наблизитися до читача

Учасниками наукових текстів є науковці. Конференції, семінари, симпозіуми, наукові роботи, захисти дисертацій та ін. є основними сферами існування наукового стилю. Основною функцією є обмін науковою інформацією, створення нових теорій, формулювання наукових понять, розв'язання проблемних наукових питань тощо.

Науково-дидактичний підстиль є тісно пов'язаним із навчальним процесом. Учасниками є науковці, викладачі, з одного боку, і студенти або інші зацікавлені особи – з іншого, спілкування яких відбувається у специфічних обставинах: воно проходить у межах

університетських, шкільних або інших занять. Основна мета цього виду дискурсу з боку викладача – передати наукові знання, зацікавити предметом, спонукати до творчого переосмислення фактів і понять та формування власної думки. Для студента / учня мета полягає в отриманні нового знання про предмет.

Автори дидактичних текстів, ураховуючи фонові знання потенційних читачів, приділяють значну увагу роз'ясненню нових понять шляхом їх образного зіставлення з буденними поняттями – таким чином досягається краще розуміння між учасниками комунікації. Образність, а разом з нею і виразність, є надзвичайно корисними на першому етапі освоєння науки, сприяють підтриманню мотивації, оскільки «опанування нового досвіду відбувається на основі асоціацій, утворених у попередньому досвіді – в буденному житті».

Як приклад наведемо цитати із підручника *The Principles of Accounting*, розрахованого на студентів університетів, що вивчають курс фінансового та адміністративного обліку. У сильній позиції, на початку кожної глави підручника автор звертається до читачів, долучаючи їх до активного спілкування, розкриває мету глави, зацікавлює предметом, апелює до попереднього досвіду:

You likely have a general concept of what accountants do (Ch.1, p.1) – звертання до попереднього досвіду.

It seems fitting to begin with a more formal definition of accounting (Ch.1, p.1) – залучання до співрозмови.

You will soon discover that there is an ingenious answer to this question! (ch.2 p.14) – використовується риторичний оклик з метою привернути увагу до проблеми.

As a student, you can probably think of many things you wish you could do over. You may have taken an exam and regretted some stupid mistake. You knew the material but fumbled in your execution. Or, maybe you did not really know the material; your judgment about how much to study left you doomed from the start! Business people will experience similar feelings (ch.24, p.361) – апелювання до попереднього досвіду, порівняння буденних понять із тими, що пояснюються у підручнику.

Виразність дидактичних текстів простежується в точності та ясності повідомлюваної інформації, чому сприяє формулювання чіткої мети на початку кожної глави підручника, наприклад:

1.1 Chapter Overview

1.1.1 Learning Outcomes

By the end of this chapter successful students will be able to:

1. *Understand the learning and teaching strategy for this chapter*
2. *Distinguish business and management research from other kinds of research.*

Основною метою текстів такого типу є навчання, тому для досягнення своєї мети адресант використовує значну кількість емоційно-експресивних та аксіологічних (оцінних) засобів. Серед них є значна кількість прикметників та прислівників відповідної семантики, які передають адресату інформацію про ставлення автора до важливості проблеми:

Автор наукових текстів виражає свої інтенції, симпатії, антипатії та інші «емотивно-модусні кваліфікації світу, що зображується». Це дозволяє говорити про локальні авторські оцінки, що існують у вигляді різноманітних засобів: вставок, додаткових висновків, прислівників міри та ступеню (*enough, nearly, almost, very, too*) або способу дії (*easily, importantly*), прикметників та іменників із оцінним значенням:

Surely it is quite straightforward to write them.

... but because this is the first thing which appears in the process it can seem, often wrongly, to be a first stage.

You will soon discover that there is an ingenious answer to this question!

Комунікативна настанова переконання досягається шляхом встановлення особистих довірливих стосунків з реципієнтом. Це виявляється у звертаннях до читачів, до їх досвіду, знань та почуттів: *You likely have a general concept of what accountants do.*

As a student, you can probably think of many things you wish you could do over .

You may have some work experience, and if you do, you know that the amount you receive is not the amount you have earned.

Деякі автори підручників ведуть розмову від першої особи множини, що дозволяє долучити читачів до спільного міркування над проблемою, робить їх активними співрозмовниками. Такі структури з неозначеними особовими займенниками *you, we, us* імітують діалог з адресатом:

We must also analyse our data with great care in a systematic way. The rigour of our analysis will have a major effect on whether our research results are valid or not .

The first set of models we study are linear ARMA models .

Привертанню та утриманню уваги сприяють також окличні речення, гіпофори та риторичні питання.

Ще однією із особливостей англомовних дидактичних текстів є забезпечення переривчастості у сприйманні інформації, завдяки чому підтримується зацікавленість . Для забезпечення цього застосовують ритмічне чергування інформаційно наповнених та інформаційно бідних уривків. Таке чергування здійснюється наведенням прикладів, які зіставляють явища науки з явищами побуту, затримкою розвитку теми, введенням розмовних конструкцій.

Зацікавленість підтримується також і влучно використаним фразеологізмом, який активізує увагу читача, залучаючи його до інференційної діяльності: *At best, the first stage is a tentative idea, sometimes a leap in the dark, an idea we want to test out .*

Постійна потреба в з'ясуванні незрозумілого та переконанні в позитивності або негативності різних процесів та явищ є основною причиною використання метафор. Це зумовлено тим, що первинним є постійна мимовільна опора індивідів на їх попередній досвід при сприйнятті нового.

Часто використовують в дидактичних текстах візуально-графічні засоби, представлені ілюстраціями, графіками, схемами і таблицями, емфатичні одиниці, гіпофори та риторичні питання. Це свідчить про те, що основними цілями авторів дидактичних текстів є полегшення сприйняття та засвоєння наукової інформації реципієнтами. Тому в текстах використовуються засоби, що привертають й утримують увагу адресата, стимулюють активне прочитання та унаочнюють складні поняття.

Науково-популярний підстиль є суспільно орієнтованим і знаходиться у сфері компетенції науковців та журналістів. Він є адресованим широкому колу в основному непідготовлених реципієнтів, зацікавлених проблемами науки або певним чином пов'язаних з цією сферою наукового знання.

Серед основних функцій науково-популярного дискурсу визначаємо такі: розповсюдження наукових знань; формування

мислення; інформування, привертання уваги та збудження інтересу до науки у широкій аудиторії.

Науково-популярні тексти мають жанрову неоднорідність. Вони відрізняються один від одного не лише обсягом, але й композицією та інформативною насиченістю. Виділяються такі жанри: журнальні статті, коментарі, репортажі прес-центрів, ділові новини. Предмет науково-популярних текстів – це переважно виклад змісту певного наукового поняття, події або явища, інформації для широкого загалу неспеціалістів.

Інтеграція популярного та наукового способів викладу, з одного боку, проявляється через посилення елементів наукового стилю, використання термінів, урахування пізнавальних інтересів адресата, що зумовлені взаємопроникненням науки та суспільної практики, активною роллю наукового знання в успішній практичній діяльності адресата, а з іншого, через посилену аргументативність і доступність викладу.

Автори статей, звертаючись до широкого кола читачів, намагаються пояснити ті чи інші наукові поняття, схилити читача до своєї точки зору, зрозуміло донести до нього зміст проблем. Так, наприклад, вводячи нове поняття, автори економічного тексту тлумачать його зміст. Науково-популярні тексти характеризуються створенням наочної образності. Автори використовують такі мовні одиниці, які дозволяють не тільки називати предмет, його дію, властивість, але й передати певне ставлення до цього предмета або явища, привернути увагу реципієнта.

Адресанти намагаються вибрати такі засоби для емоційного впливу на адресата, які спроможні викликати реакцію у читачів, створити стимул до певних дій. Серед різноманітних засобів найбільший емоційний вплив має метафора, що виконує в основному функцію переконання або впливу.

Науково-популярні тексти також насичені такими стилістичними прийомами, як «олюднення», що здійснюється за допомогою випадків персоніфікації. Персоніфікація реалізуються дієсловами дій, притаманних людині, іменниками, що зазвичай уживаються у сполученні з істотами, та епітетів, що використовуються для характеристики людей.

Досить частотними в науково-популярних текстах є емфатичні конструкції (із дієсловом *do(es)*, інверсія, емфатична поступка, еліпсис та ін.):

Авторську оцінку також передають численні гіперболи, які привертають увагу адресата, акцентують певні моменти та сприяють створенню у реципієнта тієї чи іншої думки. Але варто зауважити, що відмова від книжної лексики може позбавити ці тексти науковості. Саме тому в науково-популярних текстах спостерігається комбінування книжних та розмовних слів і зворотів, що надає статтям на серйозні теми особливого колориту, робить викладення матеріалу більш довірливим, оскільки будь-яка інформація сприймається з позитивним ефектом, коли сам спосіб її передачі викликає почуття задоволення, відповідає естетичним потребам адресата. Це, у свою чергу, сприяє зосередженню уваги на певних подіях, явищах або фактах, створенню певного враження та формування ставлення до них.

Мова науково-популярних текстів насичена фразеологізмами різних структурних типів та різного стилістичного забарвлення. Особливістю фразеологічних одиниць у таких текстах є той факт, що вони нерідко підлягають вторинному переосмисленню в науковому контексті, зберігаючи загальне ідіоматичне значення, набуваючи додаткової конотації.

Важливу функцію в науково-популярних текстах виконують риторичні питання. Риторичні питання сприяють установленню контакту з адресатом з самого початку статті – з назви. Запитання, поставлене на початку статті, готує аудиторію до пошуку відповіді разом із автором. Так, у статті *Going, Gome, gone?* (*The Economist*, Nov. 27, 2008) назва показує, що в компанії *Gome* є серйозні проблеми, які можуть призвести до банкрутства. Слова заголовку – це трансформована фраза, яку промовляють на аукціоні, коли лот продано (*going, going, gone*). Але саме запитання пропонує читачеві замислитись, чи буде ця компанія продана, чи, навпаки, вийде із скрутного становища. Відповіді у статті немає, там лише описуються можливі шляхи розвитку подій. Реципієнтам залишається спостерігати за цим і робити власні висновки.

Розмовний стиль

Це стиль неформальної, дружньої усної комунікації. Розмовний стиль має дві суттєві риси, якими зумовлюється більшість його ознак. Перша з них – він з'явився в усній формі і намагається її зберегти, хоча нині поширюється і в писемній формі (епістолярії, художні твори). Друга – розмовний стиль має дуже широку сферу вживання. Він настільки об'ємний, що, здається, не має стримувальних норм, насправді ж вони просто дуже широкі. Усна форма розмовного стилю позначилася на мовних одиницях усіх рівнів: вимові звуків і звукосполучень, лексиці, словотворі, морфологічних формах, синтаксичних структурах, будові тексту. Все це ускладнює виділення підстилів розмовного стилю, оскільки нечіткими залишаються межі розмовності. Всі автори одностайно виділяють в ньому літературно-розмовний і фамільярно-розмовний (з підгрупою дитячого мовлення). Третій підстиль виділяють не всі науковці (І.В. Арнольд) – просторіччя.

Розмовний стиль характеризується компресією та надлишковістю. Компресія (або неповнота вираження) проявляється на всіх рівнях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному. Приклади: фонетична редукція допоміжних дієслів (*it's, don't*); скорочені структурні варіанти перфектних форм, що є характерним для фамільярного підстилю: *Seen any movies? Been travelliong all the winter*. На рівні лексики компресія проявляється переважно у вживанні одно морфемних слів, дієслів з постпозитивами (фразові): *give up, look out*, аббревіатур: *IOU, 4U*, слів широкої семантики: *thing, stuff, get*.

Існують фрази та конструкції, типові лише для розмовного стилю: *What's up?* (= *What has happened*); *so-so* (= *not especially good*); *nothing much/nothing to write home about* (= *nothing of importance*); *How are you doing?* (= *How are things with you?*); *Sorry? Pardon?* (= *Please, repeat, I didn't hear you*); *Not to worry!* (= *there is nothing to worry about*); *No problem!* (= *This can easily be done*); *See you* (= *Good-bye*); *Me too/neither* (= *So/neither do I*), etc

Для синтаксичної компресії характерним є еліпсис – неповне речення, пропущений елемент якого легко вгадується із попереднього контексту; *Like it?* (= *Do you/Did you like it?*) — *Not too much* (= *I don't like it*).

Надлишковість пов'язана із непередбачуваністю, спонтанністю мовлення і проявляється у використанні *time fillers*, слів, які не мають смислового навантаження, але допомагають заповнити паузу і

обдумати висловлювання: *well, you know*. У просторіччі надлишковість може проявлятися у подвійному запереченні: *don't give me no riddles*. Плеонастичне вживання особових займенників у наказових реченнях: *Don't you dare do it! Don't you forget it!*

У вимові для емотивної чи вольової експресії використовуються різні види інтонації, модуляцій голосу, емпатичне розтягування звука, розрив слова на склади, обриви слів, різкі зниження чи підвищення тону.

Із засобів виразності активно використовуються епітети й метафори, порівняння, метонімія і синекдоха, еліпс і парцеляція.

Американська традиція: розмовний тон є доречним у більшому діапазоні комунікативних ситуацій; сленг є наявним у всіх сферах (варто пам'ятати при перекладі та нейтралізувати розмовну лексику)

Фамільярно-розмовний стиль, жаргони

Фамільярно-розмовний стиль використовується у комунікації між близькими людьми, друзями у неформальних ситуаціях. Тут вживається емоційно-забарвлена лексика, просторічна лексика та сленг. Цей стиль дозволяє вживання грубих та вульгарних слів, включаючи лайливу лексику:

Rot/trash/stuff (= *smth. bad*); *the cat's pyjamas* (= *just the right/suitable thing*); *bread-basket* (= *stomach*); *grass/pot* (= ** marijuana, narcotic drugs*); *tipsy/under the influence (affluence)/ under the table/has had a drop* (= *drunk*); *cute/great! (Am)* (= *very good*); *wet blanket* (*^uninteresting person*); *hot stuff!* (*smth. extremely good*); *You're damn right!* (= *quite right*); *Where are those darned/damned socks? What the hell do you want?*

Термін *сленг* має дуже широке і нечітке значення, він охоплює не тільки фамільярний стиль, але й жаргони, тобто слова, що зазвичай вживаються певною соціальною групою, щоб показати, що мовець належить до цієї групи і відрізняється від інших людей. Спочатку жаргонізми використовувались для того, щоб зберегти секретність комунікації у межах певної групи, щоб інші не могли зрозуміти, про що йде мова (н-д, грабіжники, в'язні). Існує також жаргон тінейджерів, військових тощо.

Приклади сленгу американських військових: *to take felt* (= *to retire from the army, literally — put on a felt hat*); *fly boy* (= *pilot*); *coffin* (= *unreliable aeroplane*).

Але інколи слова із певного жаргону виходять за межі своєї соціальної групи і стають загальним сленгом. Приклади британського сленгу: *crackers* (= *crazy*), *the year dot* (= *long ago*), *drip* (= *uninteresting person without a character*), *get the hump* (= *get angry*), *mac* (~ *Scotsman*), *mug* (= *fool*), *nipper* (= *young child*), *ratted* (= *drunk*), *snout* (= *tobacco*).

Приклади американського сленгу: *buddy* (= *fellow*), *buck* (= *dollar*), *cabbage* (= *money*), *John* (= *lavatory*), *jerk* (= *stupid person*) *Juice* (= *wine*); *joker* (= *man*); *glued* (= *arrested*); *give smb. wings* (= *teach to use drugs*); *top dog* (= *boss*); *like a million dollars* (-*very good*); *to nip* (= *steal*), *smash* (= *a drink*).

Художній стиль

Художній стиль є центром стилістичної системи національної мови. Він активно взаємодіє з усіма іншими стилями і впливає на їх формування та розвиток. З одного боку, в його текстах використовуються зі стилістичною метою елементи інших функціональних стилів. Це зумовлюється тим, що предметом образного зображення у художньому стилі є всі сфери людського життя – політична, правова, наукова, виробнича та ін.

Художній стиль має багату систему стилістичних колоритів – офіційного, урочистого, піднесеного, книжного, інтимного, дружнього, жартівливого, іронічного, фамільярного, саркастичного, сатиричного. Через авторське образне бачення художній стиль естетизує матеріал практичної мови і закріплює за мовними одиницями стильові й стилістичні значення. Художній стиль охоплює широку сферу використання. Це індивідуальна і колективна творча діяльність, література, різні види мистецтва, культура, освіта.

Основне призначення художнього стилю — впливати засобами художнього слова через систему образів на розум, почуття і волю читачів, формувати ідейні переконання, моральні якості та естетичні смаки.

Головними ознаками художнього стилю є образність, поетичність, естетика мовлення, експресія як інтенсивність

вираження. У художньому стилі все подається крізь призму соціальної орієнтації, світогляду, інтелекту і світовідчуття особистості (образ автора) і все зображуване спрямовується на особистість читача (слухача). Тому в художньому стилі (зокрема, в художніх творах) крім об'єктивності реального світу існує і суб'єктивність сприйняття його людиною.

Основні мовні засоби — багатство найрізноманітнішої лексики з переважанням слів конкретно-чуттєвого сприймання (назви осіб, речей, дій, явищ, ознак). Художній текст є системою образів, які створюються на тлі загальноновживаної нейтральної лексики за допомогою експресивної лексики, різних видів синонімів, антонімів, омонімів, фразеологізмів; використанням зі стилістичною метою історизмів, архаїзмів.

У художньому стилі використовуються всі типи речень, синтаксичних зв'язків, особливості інтонування і ритмомелодики. У художньому стилі повною мірою представлені тропи та стилістичні фігури: метафора, метонімія, синекдоха, порівняння, епітет, паронимазія, гіпербола, персоніфікація, алітерація, асонанс, анафора, повтори, синтаксичний паралелізм, еліпс, неповні речення, періоди, риторичні звертання, питання, полісиндетон (багатосполучниковість), асиндетон (безсполучниковість) та ін.

Художній стиль поділяється на підстили за родами і жанрами літератури: епічні (прозові: епопея, роман, повість, оповідання, нарис), ліричні (поема, балада, пісня, поезія), драматичні (драма, трагедія, комедія, мелодрама, водевіль), комбіновані (ліро-епічний твір, драма-феєрія, усмішка тощо). Кожний з них має свої особливості мовної організації тексту.

Тема 3

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ СТИЛІСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стилістична диференціація лексики. стилістичне використання багатозначності

Будь-яка мова має значне словникове багатство, яке постійно оновлюється, поповнюється новими словами, новими значеннями та

стилістичними характеристиками вже існуючих слів.

Словниковий склад сучасної англійської мови характеризується різноплановістю і різноманітністю. Залежно від типів мовлення (усного або писемного) виділяються відповідні пласти лексики: книжна та розмовна. Існує також пласт нейтральної лексики, яка вживається в обох типах мовлення. І саме на фоні цієї нейтральної, стилістично не забарвленої лексики виділяються слова, характерні окремо кожному із типів мовлення.

Відмінності між розмовною, нейтральною та літературно-книжною лексикою полягають в емоційному забарвленні. Розмовний шар лексики характеризується високою емотивністю, яка може передавати емоції, почуття мовця, його ставлення до співрозмовника тощо. Книжна лексика також характеризується емоційним забарвленням, але на відміну від розмовної воно стосується урочистості, піднесеності тощо. Відмінності в емоційному та стилістичному забарвленні найкраще помітні при порівнянні синонімів, наприклад:

а) розмовна лексика	б) лексика з нейтральним стилістичним забарвленням	в) літературно- книжна лексика
	live	reside
chap	fellow	associate
dad (daddy)	father	parent
get out	go away	retire
	to run away	to flee
	to question	to interrogate
	to attack	to assail
to reckon	to think	to deem

Варто зауважити, що не всі книжні слова мають нейтральні або розмовні синоніми. Так терміни, наприклад, зазвичай їх не мають.

Особливого стилістичного забарвлення книжна та розмовна лексика набувають, коли вживаються у нехарактерному для них стилі. Так, наприклад, мовний портрет містера Мікобера із твору Диккенса "David Copperfield" створюється використанням літературно-книжної

лексики (а також іншими рисами писемного типу мовлення) у звичайній побутовій ситуації:

"My dear Copperfield," said Mr. Micawber., "this is *luxurious*. This is a way of life which reminds me of the period when I was myself in a state of *celibacy*, and Mrs. Micawber had not yet been *solicited to plight her faith* at the *Hymeneal* altar."

"He means, solicited by him, Mr. Copperfield," said Mrs. Micawber, archly. "He cannot answer for others."

"My dear," returned Mr. Micawber with sudden seriousness, "I have no desire to answer for others. I *am too well aware* that when, in the *inscrutable decrees of Fate*, you were *reserved for me*, it is possible you may have been reserved for one *destined*, after a *protracted* struggle, *at length* to fall a victim to *pecuniary involvements* of a *complicated nature*. I understand your *allusion*, my love, I *regret* it, but I can bear it."

"Micawber!" exclaimed Mrs. Micawber, in tears. "Have I deserved this! I, who never have deserted you; who never *will* desert you; Micawber!"

"My love," said Mr. Micawber, much affected, "you will forgive, and our old and tried friend Copperfield will, I am sure, forgive the momentary *laceration* of a *wounded spirit*, made *sensitive* by a *recent collision* with the *Minion of Power* — in other words, with a *ribald turncock* attached to the waterworks — and will pity, not *condemn its excesses*."

Вживання розмовної лексики у дидактичних текстах, наближує автора до читача, встановлюючи довірливі стосунки: *You could try to crank out a (L)⁻¹ b (L) directly, but that's not much fun*

За класифікацією І.Р.Гальперіна: для писемного мовлення характерним є використання а) загальної літературно-книжної лексики і б) функціональної літературно-книжної лексики.

В усному типі мовлення в англійській мові виділяються: а) загально-літературна розмовна лексика і б) нелітературний шар слів.

Загальна літературно-книжна лексика характеризується значною кількістю слів латинського і французького походження (книжні запозичення). Їх семантичні межі чіткіше окреслені, ніж відповідні синоніми живого мовлення, і тому вони забезпечують більш точне вираження думки.

Контраст загальної літературно-книжної лексики і розмовної лексики часто використовується для досягнення бажаного

стилістичного ефекту. Так в оповіданні О. Генрі "By Courier" протиставлення загальної літературно-книжної лексики розмовній (з нелітературними формами мовлення і образними висловлюваннями) набуває особливої стилістичної функції – підкреслити відмінності в соціальному положенні героїв оповідання.

"Tell her I am on my way to the station, to leave for San Francisco, where I shall join that Alaska moose-hunting expedition. Tell her that, since she has commanded me neither to speak nor to write to her I take this means of making one last appeal to her sense of justice, for the sake of what has been. Tell her that to condemn and discard one who has not deserved such treatment, without giving him her reason or a chance to explain is contrary to her nature as I believe it to be."

"He told me to tell yer he's got his collars and cuffs in dat grip for a scoot clean out to 'Frisco. Den he's goin' to shoot snowbirds in de Klondike. He says yer told him not to send 'round no more pink notes nor come hangin' over de garden gate, and he takes dis mean (sending the boy to speak for him — прим.) of putting yer wise. He says yer referred him like a has-been, and never give him no chance to kick at de decision. He says yer swiped him, and never said why."

Деякі літературно-книжні слова сучасної англійської мови чітко виділяються своїм специфічним книжно-літературним характером. Наприклад, *concord, dispute, auxiliary, opponent, volition, antagonism, calamity, partaking, exemption, susceptibility, morosity, in accordance with, assiduity, alacrity, succour* та ін.

До книжно-літературної лексики відноситься також значна кількість фразеологізмів: *to pass the Rubicon; with regard, by virtue of, to lose an opportunity, to speak at great length, to lend assistance, to draw a lesson, responsibility rests upon* та ін.

Багато книжних слів можуть використовуватися у живому спілкуванні, але якщо таке використання набуває системного характеру, то книжна лексика нейтралізується, тобто стає нейтральною.

Функціональна літературно-книжна лексика охоплює неоднорідні групи слів, що розрізняються за своєю службовою функцією, яку слова виконують у різних стилях мовлення. До них відносяться *терміни, варваризми, поетизми, архаїчні слова і літературні неологізми*. Всі ці групи слів у процесі використання в різних стилях мовлення набули своїх специфічних стилістичних

властивостей, н-д, здатності створювати образ, надавати характеристику персонажу, надати науковості публіцистичним текстам тощо.

Загально-літературна розмовна лексика і фразеологія

Найбільш загальними ознаками літературної розмовної лексики є її емоційне забарвлення порівняно із загальною літературно-книжною лексикою та обмеженість її використання, в основному, діалогічною формою мовлення. Результатом більшого емоційного забарвлення семантичні межі розмовних слів розширюються. Вони набувають додаткових смислових відтінків, від цього вони стають багатозначними. Наприклад: *look here; old man; you see; that's a perfectly rotten book; I hate the way she dresses; to hob-nob; stuff.*

Такі слова, як *perfectly, old, rotten, hate* — використовуються у своїх емоційних значеннях і належать до розмовного шару лексики; особливо багато таких розмовних слів у сучасній англійській мові з'являються серед якісних прикметників: *fabulous, terrifying, colossal, stunning, spectacular, swell, smart, cute* та ін.

Слова розмовного мовлення характеризуються своєю багатозначністю. Деякі з них мають широкий діапазон значень: *way, thing, take, get, give, put* і багато інших.

Багатозначність (Полісемія) – це наявність у семантичній структурі мовної одиниці двох, кількох чи багатьох значень.

Усі слова в мові можуть вживатися в прямому й переносному значеннях. ***Пряме значення слова*** – це безпосередня назва предмета, дії, ознаки. ***Переносне значення*** – це образна назва, що утворюється на основі подібності між двома предметами, явищами, діями, ознаками. Слова з прямим значенням – загальноновживані в усіх стилях, з переносним – в основному, у художньому.

Полісемія неоднаково проявляється в різних стилях. Контекст офіційно-ділового й наукового стилів використовує лише одне із значень полісемічного слова, як правило, пряме. В офіційно-діловому й науковому стилях вживається багато термінів. В усній формі офіційно-ділового й наукового стилів слова в переносному значенні використовуються ширше, особливо при обговоренні гострих проблем державного й наукового життя, при веденні полеміки тощо.

Найбільший вияв можливості полісемії знаходять у художньому й публіцистичному стилях. Багатозначне слово тут може виконувати стилістичну функцію не тільки залежно від інших слів, а й

з огляду на волю автора. Коливання значення того чи того слова, від конкретного до загального й навпаки, дає широкий простір для створення різних стилістичних ефектів:

The office always feels so cold first thing on Monday morning'. 'He is a very cold man, very aloof and arrogant'; 'Martin was really cold towards me at the party'; 'The moon shone with a cold, clear light'.

Багатозначність слова як стилістичний засіб використовується й у такому плані: в одному контексті зводяться вільне й фразеологічне зв'язане значення або поєднуються два фразеологічних значення. До цього прийому часто вдаються в каламбурах, у гумористичних і сатиричних творах:

"The word *good* has many meanings. For example, if a man were to shoot his grandmother at a range of five hundred yards, I should call him a good shot, but not *necessarily* a good man." (G.K. Chesterton, *Orthodoxy*, 1909)

Нелітературна розмовна лексика і фразеологія

(сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми та лексичні діалектизми)

Між загальнолітературною розмовною лексикою і фразеологією й деякими групами нелітературної лексики немає чітких меж. Загальноновживана літературна розмовна лексика майже непомітно переходить до розряду слів, які вже не входять до норм літературного вживання. Найближче всього до розряду загальноновживаної літературної розмовної лексики підходять слова «сленга».

Територіальний критерій класифікації слів. Окрім літературної мови (*Standard (Received) English*), що закріплена у словниках, з'являється у різних текстах, на телебаченні та радіо, існує ще її варіант, що входить до літературної норми і є представленим діалектами та варіантами, що функціонують на різних географічних територіях, де вживається англійська мова. Діалекти зазвичай стосуються різновидів англійської мови, що є репрезентованими на території Великобританії, а варіанти – за її межами (американський, австралійський, новозеландський варіант тощо).

Іншомовні слова та варваризми використовуються письменниками для різних стилістичних цілей. Найчастіше вони вживаються для створення «місцевого колориту», для зображення

місцевих умов життя, конкретних фактів дійсності, звичаїв, традиції, вірувань країни, яка прямо або опосередковано описується у творі. Іноді іншомовні слова можуть опосередковано виражати думки та почуття героїв

Іншомовні слова також можуть виступати в ролі термінів, якщо поняття або явище виникло в іншій країні і там отримало свою назву. Наприклад, з італійської запозичені музичні терміни *solo*, *tenor*, *concerto*; німецькі *Blitzkrieg* *блискавична війна*, *Luftwaffe* *повітряно-воздушні сили Німеччини*.

Ще одним критерієм класифікації лексики є **час**. Така лексика називається хронологічно маркованою, і вона, звичайно, має стилістичний потенціал. Отже, окрім сучасної лексики, якою ми користуємось зараз, існують також **архаїчні** або **застарілі** слова, які належать до попереднього етапу розвитку мови, але все ще можуть траплятися у художніх творах. (Особливо у працях Shakespeare, Chaucer, Swift та інших класичних авторів). Наприклад, *Behold!* (= *Look!*), *Hark!* (= *Listen!*), *methinks* (= *I think*), *Nay* (= *no*), *Wither are you going?* (= *Where are you going to ?*), *hither and thither* (= *here and there*), *thou/to thee* (= *you/to you*), *whilst* (= *while*), *awhile* (= *for some time*), *yon* (= *this, that*), *yonder* (= *there*) та ін.

Архаїзми часто вживаються у поезії, а тому належать до **поетичного мовлення** (poetic diction): наприклад, *quoth* (= *said*), *woe* (= *sorrow*), *swain* (= *shepherd*), *foe* (= *enemy*), *steed/charger* (= *horse*), *realm* (= *kingdom*), *nought/naught* (= *nothing*), *ere* (= *before*), *albeit* (= *although*); сюди також належать деякі скорочені варіанти слів, які функціонують зараз, н-д, *oft* (= *often*), *eve* (= *evening*), *morn* (= *morning*) тощо.

Значна кількість архаїзмів трапляється у мові юриспруденції, оскільки закони не змінювались 500-600 років:

- *hereby I promise* – *сим удостоверяю/настоящим обязуюсь*
- *hereto* – *к этому*; *herewith* – *при сем*; *thereof* – *из этого*;
aforesaid – *вышеизложенное*;
- *hereinafter named* – *в дальнейшем именуемая*

У Британському парламенті збереглося 2 архаїзми: *Aye i Nāy*

Лексика, що вийшла з ужитку включає також так звані **історизми** (historisms) — слова, що описують явища, які належать до минулих часів: *knight* (*лицар*), *yeomen* (*йоменни*, незалежні селяни у старій Англії), *archer* (*стрілець з лука*), *ram* (*таран*).

Стилістичні функції архаїзмів:

- 1) функція стилізації (відтворення епохи);
- 2) в поезії використовуються для надання урочистості, піднесеності:

З іншого боку, в англійському словнику ми можемо знайти «**неологізми**», тобто слова, які нещодавно увійшли до мови: **space shift** *v.* *To play media on a device other than the one on which it is stored* (December 3, 2013). **smartwatch** *n.* *A wristwatch that can run apps, access the internet, and contains one or more sensors* (May 28, 2014). **school poor** *adj.* *Having little ready cash due to the cost of sending one's children to expensive schools.* (September 2, 2014)

Відносно нові слова-запозичення з інших мов, які ще не асимілювалися у мові, називаються іншомовні або варваризми, вони належать до книжного стилю: *protege, a propos, bonjour, idee fixe, chic* (= of very good taste, fashionable), *alter ego* (= one's second self), *de facto* (= in point of fact), *status quo* (= the existing state of things), *ibid/ibidem* (= by the same author), etc., viz. (= videlicet) (namely).

Найбільшої експресивністю (іноді гумористичністю) наділені **оказіоналізми**, що характеризуються функціональною одноразовістю.

Стилістичне використання омонімів

Омоніми – слова, що мають однаковий звуковий склад, але відмінні значенням: *teat-meet, air-heir, hare-hair, found* – *знайшов та засновувати, saw* – *побачив та пила*.

Лексичні омоніми поділяються на **повні (абсолютні)** – слова, звуковий склад яких збігається в усіх граматичних формах:

seal 1 'a sea animal' *seal 2* 'a design printed on paper by means of a stamp

for [fo:] — preposition,

for [fo:] — conjunction,

four [fo:] — numeral

та **неповні (часткові) омоніми** – слова, що збігаються звуковим складом лише в окремих граматичних формах. Різновидами неповних омонімів є омоформи, омофони й омографи.

Омоформи або граматичні омоніми – слова, що мають однаковий звуковий склад тільки в певній граматичній формі: *can* (*дієслово та іменник*), *knows* – *nose*, *saw* (*see*)- *a saw*.

Більшість омонімічної лексики є нейтральною, але вона відіграє певну стилістичну роль як важливий засіб словесної гри, матеріал для створення каламбурів, коли існує суперечність між формою й змістом. *Waiter, what's this? – It's **bean** soup, sir. – I'm not asking what I's **been**, I'm asking what it's now?*

В офіційно-ділових і наукових текстах омоніми зі стилістичною метою не використовуються, що залежить від специфіки й призначення цих стилів. Але омоніми широко вживаються в художній літературі, в народній творчості, в усному мовленні. Вони увиразнюють думку, а часом надають мовленню іронічного, гумористичного чи сатиричного забарвлення.

Омоніми є важливим засобом не лише для досягнення гумористичного чи іронічного ефекту. Наприкінці поетичного рядка вони часто не тільки римуються, а й наповнюються особливою виразністю та силою:

Shadow Sonnet

Lain are the leaves upon the lonely lane,
 More mist has formed above the foggy moor;
 Pain-filled behind the frosty window pane,
 Sore eyes observe the swerving seagulls soar;
 Peer at the petrels on the stormy pier,
 See shadows of a ghost ship lost at sea
 Veer through November weather so severe,
 Beleaguered and besieged by powers that be.

Where like the lace that weeping widows wear,
 Veils made of wistful mist envelope vales,
 Stare weary eyes that witness from the stair
 Sails of twisted ship the sea assails-
 Worn eyes that cry and where the fog horns warn,
 Mourn for a missing man this misty morn.

Паронімія як стилістичний засіб

Пароніми – слова, близькі за звучанням, але різні за значенням: *complement – compliment, personal – personnel, sensible – sensitive*.

Стилістичні можливості **паронімів** ґрунтуються на звуковій близькості й семантичних контактах. Пароніми використовуються для **створення каламбурів**. Сфера вживання паронімів – публіцистика, художня література, усне розмовне мовлення. Паронімія для створення каламбурів виявляється набагато придатнішою, ніж омонімія, оскільки близькість звучання, а не точний звуковий збіг, дає більші можливості для змалювання відповідних ситуацій. Звукова близькість значеннево відмінних слів дає можливість змалювати яскравішу картину, насичену образами. Ще одна функція паронімів – **семантичне зіставлення**. Два близькозвучних слова дають можливість виразніше зіставити якісь риси людини, рельєфніше описати події, явища тощо.

Звукова подібність паронімів може призводити до помилкового вживання одного слова замість іншого чи до перекручення слів літературної мови. Щоб уникнути цього, слід частіше звертатися до словників та іншої довідкової літератури.

Використання синонімів та антонімів в різних стилях.

Важливим засобом урізноманітнення мовлення, уникнення повторів слів, найточнішого висловлення думок й почуттів є використання синонімів.

Контекстуальні синоніми – слова, що набувають синонімічності тільки в певному контексті. Вони творяться в процесі індивідуального мовлення й широко використовуються в художньому, публіцистичному стилях: *cross-border* та *international Global Governance* (The Economist, Nov. 20, 2008)

Синоніми можуть використовуватися з метою уникнути тавтології: *Like any fixed exchange rate system, a currency board offers the prospect of a stable exchange rate and its strict discipline also brings benefits that ordinary exchange rate pegs lack;*

щоб підсилити, виділити основну думку автора ... *that assumption could be false. It can also be founded on the subjective views of experts. And they can be wrong ;*

або з метою інтенсифікації або специфікації понять, образів та явищ.

Елементами синонімічного ряду можуть виступати **евфемізми й перифрази**.

Евфемізм – слово або словосполучення, що вживається для пом'якшення враження від сказаного: *die -pass away*.

Протилежним поняттям є **дисфемізм** – тобто грубе називання предмета або об'єкта : *PIGS = Portugal, Italy, Greece and Spain – countries that caused gloal crisis in 2008*.

Перифраз – описовий зворот, за допомогою якого предмет, особу, явище називають не прямо, а описово, через характерні риси: *Київ – місто каштанів, Антарктида – льодовий континент*. Перифрази теж є одним із засобів індивідуального мовлення. Вони широко використовуються в художньому й публіцистичному стилях.

Стилістичні функції:

- пом'якшення негативної оцінки
- завуальоване вираження неприємного поняття: *I am thinking an unmentionable thing about your mother. (I.Shaw) They think we have come by this horse in some dishonest manner. [= have stolen it] (Ch.Dickens)*
- вираження іронії та створення комічного ефекту: *an old lady – a lady with doubtful age*
- політкоректність: *Hispanics – people with Hispanic surnames, disabled – the otherly abled*.

На семантико-стилістичні особливості синонімів обов'язково зважають при їхньому використанні. Слова, що вирізняються відтінком розмовності, вживаються лише в невимушеному розмовному мовленні. У текстах офіційно-ділового й наукового стилю мають використовуватися ті слова, які забезпечують нейтральність викладу й допомагають найточніше висловити думку.

Антоніми

У системі виражальних засобів мови антоніми відіграють досить важливу роль – вони допомагають створити контрастну характеристику образів, предметів, явищ. Використовують антоніми в усіх стилях мовлення, але, звичайно, різною мірою. В офіційно-діловому стилі вони, хоч і рідко, але все-таки вживаються, бо й тут часом є потреба щось протиставити чи зіставити:

ПРИКЛАДИ: *emerge* (випливати) – *plunge* (занурюватись): *Its economy is yet truly to emerge from a recession; Tax revenues plunged from €47 billion in 2007 to €33 billion.*

Для того, щоб яскраво протиставити період розвитку, процвітання та період спаду: *a healthy boom and an unhealthy bubble; What had once been strength became weakness; even migration turned from boon to drawback.*

Науковий стиль теж використовує антоніми як засіб відтворення шляху логічних роздумів, як засіб посилення впливу. Найбільше застосування як стилістичний засіб антонімія знаходить у публіцистичному й художньому стилях. Тут вона дає невичерпні можливості для створення картин, в яких використовується пряме й переносне значення слова, різке й несподіване зіткнення різнорідних понять, зокрема в заголовках: “ *The Agony and the Ecstasy*”, *Up the Down Staircase*.

Треба розмежовувати такі поняття, як загальномовні й контекстуальні антоніми. **Загальномовні антоніми** – це пари слів, антонімічні стосунки яких зрозумілі без будь-якого контексту: *happy-sad, loud - quiet*.

Контекстуальні антоніми – це слова, що стають антонімами в певному контексті внаслідок переносного вживання. Вони завжди образні: на відміну від загальномовних вони вживаються здебільшого в публіцистичному, художньому, розмовному стилях: *In the world of ugly currencies, the dollar is sitting pretty.*

It may look rather “busy” but it is actually quite simple). Тут протиставлення передається за допомогою негативного сполучника *but* та контекстуальних антонімів “*busy*” та *simple*.

У лексичній системі мови значення цих слів не протиставляються, таке протиставлення їм надається в індивідуальному авторському вживанні, тому контекстуальні антоніми є, як правило, витвором індивідуальним, а не загальномовним. Антонімія лежить в основі таких художньо-зображальних прийомів, як антитеза, епітет-оксиморон, іронічне зіставлення.

Антитеза – стилістична фігура, побудована на підкресленому протиставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів. В основі антитези лежить антонімічна пара (загальномовна або контекстуальна). Різке протиставлення понять дає можливість авторові створити надзвичайно виразний, об’ємний образ. Антитеза сприяє змалюванню картин, в яких зіставляються прямі й переносні значення слів, використовується різке й несподіване зіткнення

різнорідних понять: *Bankers' pay is a complex subject that arouses simple emotions* (The Economist, Nov. 20, 2008).

But in more normal times individual stocks are affected by momentum, which is the tendency for popular stocks to keep rising (and for unpopular ones to keep falling). When it comes to shares, what goes up does not always come down—at least in the short term (The Economist, Nov. 20, 2008).

Modern economists “solve” this problem by simply keeping their general price and market theory and their business cycle theory in separate, tightly-sealed compartments, with never the twain meeting, much less integrated with each other. Economists, unfortunately, have forgotten that there is only one economy and therefore only one integrated economic theory.

Епітет-оксиморон – мовна фігура, в якій поєднуються два протилежних за змістом слова, що в сукупності дають нове поняття. Такі фігури допомагають повніше відтворити складність і суперечливість зображуваних явищ. Уміле використання оксиморонів надає мовленню витонченості й дотепності: *alone together; awful good; cheerful pessimist; clearly misunderstood; deafening silence; deceptively honest; definite maybe.*

Антонімія використовується як композиційний засіб: за її принципом складаються афоризми, гумористичні й сатиричні вислови, байки, гуморески, ліричні строфи. Про широке використання антонімії в розмовному мовленні можна говорити на тій підставі, що антонімі наявні в усіх жанрах народної творчості – піснях, прислів'ях, приказках:

A wise son maketh a glad father: but a foolish son is the heaviness of his mother

The wise in heart will receive commandments: but a prating fool shall fall.

Таким чином, антонімія використовується досить широко як стилістичний засіб, її можливості в цьому плані вужчі, ніж у синонімії, але ширші за можливості омонімії й паронімії

*Лексика іншомовного походження в стилістичному плані .
Стилістичні можливості спеціальної лексики*

Іншомовна лексика у науковому стилі використовується з метою надати висловлюванню науковості, незрозумілості широкому загалу; створити враження обізнаності автора повідомлення. Але надмірне вживання такої лексики може призвести до складного або навіть повного нерозуміння повідомлення реципієнтами. Для офіційно-ділового стилю така лексика є цілком прийнятною, оскільки вона загальноприйнята і зрозуміла всім учасникам комунікації. Художній стиль використовує таку лексику з метою відтворити мовлення певного персонажа, можливо, висміяти його «заумність», підкреслити неправильне вживання іншомовних слів.

Спеціальна лексика – це слова й вирази, які вживаються групами людей, об'єднаними професійною спільністю. У ній виділяються два основні шари: 1) **терміни** – слова, що є спеціальними назвами наукових, технічних, сільськогосподарських, суспільних понять. Сукупність термінів певної галузі науки, виробництва становить її термінологію; 2) **професіоналізми** – слова й звороти, які використовуються людьми певної професії та є напівофіційними назвами понять цієї професії. Часто професіоналізмами є загальнонародні слова, вжиті в специфічному значенні.

Під **жаргоном** розуміють різновид мовлення, що використовується переважно в усному спілкуванні окремою соціальною групою, яка об'єднує людей за ознакою професії, інтересів, звичок, занять, суспільного становища чи віку. Виділяють жаргон молоді, програмістів, філателістів, мисливців, рибалок, музикантів, спортсменів, декласованих елементів (зłodіїв, картярських шулерів тощо). За допомогою жаргону відокремлюються від іншої частини суспільства. Вживання жаргонізмів є ненормативним явищем, вони роблять мову примітивною, засмічують її. Іноді вони можуть надавати свіжості та оригінальності, скорочувати відстань між співрозмовниками. Можуть також свідчити про конформізм, бажання приховати зміст висловлювання. У художніх творах жаргонізми використовуються як засіб мовної характеристики героїв.

МОРФОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ СТИЛІСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стилістичні можливості іменників

Різні частини мови можуть надавати текстові різного стилістичного забарвлення. Це залежить від значення кожної частини мови, особливостей її форм та їх емоційно-експресивних відтінків. Насамперед частини мови виконують у тексті комунікативну функцію, бо з них будуються речення, що служать для вираження думок і почуттів. Але в текстах різних стилів частини мови та їх форми виконують ще й додаткову, стилістичну функцію, бо можуть виступати в ролі виражальних засобів мови..

Категорія роду іменників.

Категорія роду в англійській мові може бути джерелом стилістичного забарвлення. Відомо, що чіткого розмежування роду за якимись морфологічними ознаками в англ. мові майже не існує. Нечисленними прикладами можуть бути: *actor – actress, tiger – tigress* та ін. Результатом девіантного (неправильного) вживання роду є персоніфікація або деперсоніфікація. Як зазначає Ю.С.Скребнев, морфологічна категорія роду практично відсутня в сучасній англійській мові, але існують класи слів, які традиційно відносяться до жіночого або чоловічого роду. Наприклад, у художньому мовленні назви країн класифікуються як такі, що відносяться до жіночого роду (*France sent her representative to the conference.*) Абстрактні поняття, що асоціюються з силою та жорстокістю, відносяться до чоловічого роду, а краса та ніжність – до жіночого (*death, fear, war, anger—he, spring, peace, kindness—she*). Назви кораблів та інших видів транспорту (*ship, boat, plane*) також відносяться до ж.р., а кохання – до ч.р. Персоніфікуватись також можуть слова *Love, Earth, Death, Moon, Sun* etc.

Тварин називають займенниками *he/ she*, коли хочуть показати особливе емоційне ставлення до них, найчастіше це домашні улюбленці. Що стосується комах, то вживання займенників *he/ she* трапляється тільки у художньому мовленні, персоніфікуючи образи, роблячи висловлювання експресивним:

That is the **Grasshopper's—he** takes the lead.

In summer luxury,—he has never done
 With his delights; for when tired out with fun
 He rests at ease beneath some pleasant weed. (J.Keats)

Звичайно, таке стилістичне забарвлення (персоніфікація тварин і рослин у поезії, казках тощо; олюднення транспорту або ж країн) є характерним саме для англійської мови, оскільки при перекладі українською ця експресія втрачається.

Категорія числа іменників.

В англійській мові стилістичне навантаження несуть форми однини/множини, які вживаються в розріз із правилами. Використання однини замість множини створює ефект піднесення/ урочистості, що межує із символізмом. *The faint fresh flame of the young year flushes From leaf to flower and from flower to fruit And fruit and leaf are as gold and fire.* (Swinburn).

Використання ж множини замість однини робить опис більш масштабним: *The clamour of waters, snows, winds, rains...* (Hemingway)

Множини абстрактних іменників, чіє лексичне значення заперечує навіть існування множини, робить висловлювання експресивним: *Heaven remained rigidly in its proper place on the other side of death, and on this side flourished the injustices, the cruelties, the meannesses, that elsewhere people so cleverly hushed up,* (Green)

Власні назви у множині надають унікального узагальнюючого ефекту висловлюванню: *If you forget to invite somebody's Aunt Millie, I want to be able to say I had nothing to do with it. There were numerous Aunt Millies because of, and in spite of Arthur's and Edith's triple checking of the list.* (O'Hara)

Категорія відмінка іменників.

В англійській мові стилістичне навантаження має присвійний відмінок. Використання 's з незвичними іменниками (*транспозиція*, тобто використанням незвичного для певної частини мови граматичного значення) неодмінно надає висловлюванню стилістичного забарвлення. Наприклад, у наступному прикладі присвійний відмінок слугує в якості показника персоніфікації:

Winifred remembered ridiculously the flower in her window-boxes after a blazing summer day: the way they lay. Or rather stood – parched, yet rested by the sun's retreat.

Іншим порушенням валентності (сполучуваності слів) є додавання 's не до одного слова, а до групи слів:

He is the niece, I told you about's husband.

Як видно із зазначених прикладів, присвійний відмінок додає експресивності виловлюванню більше, ніж це зробила би фраза з прийменником *of*.

Стилістичні функції артикля в англійській мові

Артикль може виступати достатньо експресивним елементом у повідомленні, особливо, коли вживається із власними іменами. Наприклад, неозначений артикль може передавати евалюативну конотацію (оцінку): *I'm a Marlow by birth, and we are a hot-blooded family.* (Follett) *Elisabeth was a Tudor.*

У цьому випадку показується приналежність до певного роду, що, можливо, визначає основні риси характеру, поведінки тощо.

Артикль може мати значення «якийсь, незнайомий»:

A Mr Stork is waiting for you downstairs.

У такому випадку артикль передає негативну конотацію та принижує значимість персони:

Означений артикль із власною назвою, а саме іменем, може стати потужним засобом виразності, що наголошує на хороших або поганих характеристиках особи:

Well, she was married to him. And what was more she loved him. Not the Stanley whom everyone saw, not the everyday one; but a timid, sensitive, innocent Stanley who knelt down every night to say his prayers... (Dolgopolova)

У наведеному прикладі використання двох різних артиклів із ім'ям однієї людини передає протилежні риси характеру.

You are not the Andrew Manson I married. (Cronin)

У цьому випадку означений артикль втілює все те найкраще, що колись було в *Andrew Manson* і що він втратив, на думку його дружини.

Повторення артикля або його вилучення сприяє створенню ритму повідомлення, може надавати розмитості, абстрактності повідомленню тощо.

The postmaster and postmistress, husband and wife, ...looked carefully at every piece of mail... (Erdrich)

How infuriating it was! Land which looked like baked sand became the Garden of Eden if only you could get water. You could draw a line with a

pencil: on one side, a waterless barren; on the other, an irrigated luxuriance.
(Michener)

Стилістичне використання прикметників

Особливі випадки вживання ступенів порівняння прикметників.

Порівняння є єдиною граматичною категорією прикметників у сучасній **англійській мові**. Ступені порівняння зазвичай мають кількісні та якісні прикметники. Але якщо відносні прикметники, які зазвичай не мають ступеня порівняння, отримують цю категорію, то вони набувають значний експресивний відтінок значення: *Mrs. Thompson, Old Man Fellow's housekeeper had found him deader than a doornail...* (Mangum)

У наступному прикладі, окрім експресивності, неочікувані прикметники у найвищому ступені порівняння створює певний ритм: *...fifteen millions of workers, understood to be the strangest, the cunningest, the willingest our Earth ever had.* (Skrebnev)

Сполучуваність форм порівняння з іншими частинами мови може створювати гумористичний ефект: *.He was the most married man I've ever met.* (Arnold)

Експресивним є і порушення морфемної сполучуваності у прикметників на вираження різних ступенів порівняння, що є типовим для реклами, e.g. *the most Italian car. The orangemostest drink in the world* або художній літературі: *curiouser and curiouser* (L.Carroll).

Порушення утворення ступенів порівняння може проявлятися у додаванні суфіксів до прикметників із суплетивною основою (наприклад, *good – better*): **'a littler thing'**,

Вживання неозначеного артикля перед найвищим ступенем порівняння робить висловлювання більш емотивним, при цьому його граматичне значення змінюється – він показує неозначено високий рівень певної ознаки: *This also, was a most exciting if dangerous speculation.*

Стилістичні аспекти дієслівних категорій

Дієслово – це одна з найстаріших частин мови і має розвинену граматичну парадигму. Воно має більше граматичних категорій, ніж будь-яка інша частина мови. Всі девіантні вживання часу, стану,

способу мають стилістичну конотацію та відіграють важливу роль у творенні метафоричного значення.

Форми теперішнього часу.

Для англійської мови стилістичним засобом є використання *'historical present'* (історичного теперішнього часу), що робить опис дуже наочним, майже видимим:

The letter was received by a person of the royal family. While reading it she was interrupted, had no time to hide it and was obliged to put it open on the table. At this enters the Minister D... He sees the letter and guesses her secret. He first talks to her on business, then takes out a letter from his pocket, reads it, puts it down on the table near the other letter, talks for some more minutes, then, when taking leave, takes the royal lady's letter from the table instead of his own. The owner of the letter saw it, was afraid to say anything for there were other people in the room. (Poe)

Використання цієї форми має на меті поєднати декілька часових систем –персонажів, автора та читача. Це може зробити читача свідком події, активним спостерігачем. Як результат може бути ефект емпатії (співчуття).

Форми способу.

Наказовий спосіб та форми теперішнього часу по відношенню до майбутньої дії передають рішучість, налаштованість, готовність до дій: *Edward, let there be an end of this. I go home. (Dickens)*

Форми **Continuous** можуть передавати роздратування, здивування, обуреність. — *I didn't mean to hurt you.*

— *You did. You're doing nothing else;* (Shaw)

Women kill me. They are always leaving their goddam bags out in the middle of the aisle. (Salinger)

Пасивний **стан** із стилістичної точки зору може демонструвати такі функції, як максимальна генералізація та деперсоналізація, оскільки висловлювання позбавлено виконувача дії: *...he is a long-time citizen and to be trusted...* (Michener)

Little Mexico, the area was called contemptuously, as sad and filthy a collection of dwellings as had ever been allowed to exist in the west. (Michener)

Для англомовної науково-технічної літератури форми пасивного стану є звичними і більш уживаними, ніж в українській мові.

Використання емпатичної конструкції із дієсловом *do(es)* є також виразним засобом:

The static reports illustrated above are quite useful, but do suffer from an important limitation.

Стилістичні можливості займенників: На відміну від української мови, англійські займенники є більш абстрактними і тому стилістична функція не є характерною для них. Саме тому девіантне використання займенників є особливо експресивним.

Стилістичний ефект мають архаїчні займенники (*thee, thou, thy*) або розмовні форми займенників. Архаїчні форми роблять мовлення більш офіційним, урочистим або поетичним, а розмовні форми зазвичай надають характеристику мовцю.

Особові займенники *We, You, They* та інші можуть вживатися у значенні відмінному від їхнього словникового значення:

- *We*, що означає «speaking together or on behalf of other people» може вживатися для однієї особи (транспозиція I-We):

a) *Pluralis Auctoris* ("редакторське *we*"), коли автор говорить від імені певної групи, або класу;

b) *Pluralis Majestatis*, коли *we* використовується як символ королівської влади;

And for that offence immediately do we exile him hence.
(Shakespeare)

c) *Pluralis Modestial*, коли *we* використовується як засіб залучення читача або слухача до авторських роздумів. Це типово для наукової прози;

d) коли *we* вживається для надання висловлюванню нецеремонного забарвлення;

- Займенник *you* часто вживається для посилення наказовості або експресивності звертання:

Just you go in and win. (Waugh)

Get out of my house, you fool, you idiot, you stupid old Briggs. (Thackeray)

- Такі займенники, як *One, You, We* мають дві основні конотації: «ідентифікація» мовця та аудиторії, а також «генералізація». (English writers as Aldus Huxley, Bertrand Russel and D. H. Lawrence)

*e.g. Let a woman in **your** plans, pursued Soames, and **you** never know where it'll end.*

Неозначений займенник *one* може вживатися замість особового *I*, надаючи висловлюванню більш філософського, абстрактного значення: . ***One gets nothing in the world without paying for it. Silence he had found better for all parties: one didn't make a fool of oneself.***

Вказівні займенники можуть значно посилити експресивне забарвлення висловлювання.

That wonderful girl! That beauty! That world of wealth and social position she lived in! (London)

These lawyers! Don't you know they don't eat often? (Dreiser)

У цьому прикладі вказівні займенники вказують лише на схвильованість мовця, а не на особу або предмет.

Надзвичайно експресивним є використання вказівного займенника з присвійним у постпозиції: *To Soames this was another grievance. He hated **that pride of hers**, and secretly dreaded it.*

Експресивність також може досягатися використанням епітета із стилістично нейтральним присвійним займенником: .*e.g. They'd better put a search-light on to here there're all going. And light up **their precious democracy.***

Стилістичні можливості афіксів.

На відміну від української мови англійська мова не має значного арсеналу морфологічних ресурсів, а саме словотворчих морфем. В українській мові достатньо розвинутою є система афіксів з евалюативним та експресивним значеннями: зменшувально-пестливим, пейоративним, гіперболічним та ін. значеннями: *малий –маленький–малюхний–малюсінький; великий–величенький –величезний–величєнний; поганий–поганенький–поганєсєнький*. Морфологічних еквівалентів цим словам в англійській мові немає. Можна лише знайти деякі евалюативні афікси – залишки колишніх морфологічних систем або запозичення з інших мов: *weakling, piglet, rivulet, girlie, lambkin, kitchenette*.

Англійська мова репрезентована невеликою кількістю суфіксів демінутивності, що характеризуються низькою продуктивністю (лише 4 демінутивні суфікси *-y / -ey / -ie / -ee* є продуктивними, інші обмежені у своєму лексичному обсязі лише кількома лексемами: *cookie, kitty, Frenchy, dearie* тощо.) та меншим семантичним діапазоном відтінків.

Суфікс *-ish* може бути нейтральною морфемою, що означає незначну кількість чогось *blue—bluish*, але також створює

евалюативні оказіональні прикметники 'delicate or tactful'—*baldish, dullish, biggish*. Ще одне значення – 'belonging or having characteristics of somebody or something'.

У деяких словниках зазначається, що суфікс *-ish* також може передавати зневагу або несхвалення {*selfish, snobbish, raffish*) и підкреслює негативні риси або ж риси, не властиві цьому предмету, суб'єкту або об'єкту (*mannish* стосовно жінки).

Найчастотнішими суфіксами, що вживаються на позначення негативної оцінки: *-ard, -ster, -aster, -eer: drunkard, scandal-monger, black-marketeer, mobster*.

До конотативно-іронічних формантів належать: *-ess, -folk, -hood, -ify, -itis, -worthy*, що приховано виражають іронію.

Конотативно-посилюючі форманти: *be-, mega-, hyper-, out-, super-, ultra-, over-* та ін.

Конотативно-термінологічні: *anthropo-, be-/tri-/quadric-/tetra-/penta-, hetero-, homo-, infra-, macro-, -naut, neuro-, -osis, -phile, -sphere*.

Всі приклади показують, що стилістичний потенціал граматичних форм є достатньо суттєвим. Отже, приступаючи до перекладу будь-якого тексту, варто звертати увагу й на стилістичні особливості граматичних категорій.

Тема 5.

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ТА СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ. ФОНЕТИЧНІ ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ТА СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ.

***Поняття «виражальні засоби мови» та «стилістичні
прийоми»: визначення та основні відмінності між ними***

Зображально-виражальні якості мови – результат людської майстерності, прояв почуттів та оцінок. Дослідження таких якостей дозволяє краще зрозуміти зміст, глибше відчувати. Зображально-виражальні якості мови – це не позбавлені життя прийоми, якими користується лише майстер слова, це – суспільна спадщина, гнучкі експресивні форми із своїм життєвим змістом [Брандес, с.236], які по-різному проявляються у численних дискурсах.

Відомо, що експресивна функція не закладена у семантичному змісті мовних засобів, вона існує як потенція, що може бути реалізованою у процесі комунікації, у взаємозв'язку мовних елементів. На основі природних експресивних можливостей мови виникають різноманітні стилістичні прийоми як результат творчої переробки інформації. Автори повідомлень створюють і використовують засоби виразності тоді, коли буквальне висловлення не може мати тієї уточнюючої та інформативної сили експресивного висловлювання, не зможе справляти такого самого ефекту на реципієнтів і не буде сприяти досягненню основної авторської мети. Такі засоби можуть вживатися для привертання уваги, акцентуванні на деталях, переконання або для створення певного образу..

Поняття «виражальні засоби мови» по-різному визначається у спеціальній літературі, що і не дивно, беручи до уваги розбіжності у тлумаченні самого терміна «виразність». Деякі дослідники ототожнюють їх із стилістичними фігурами [Арнольд И.В., с.53] інші – зі стилістичними прийомами [Граудина, Ширяев, с. 264-280]. Виразальні засоби розглядають як відхилення від норми [Арнольд, с.58]. Серед науковців також існує думка, що виразною може стати будь-яка одиниця тексту «під впливом її оточення та розміщення» [Матвеева, с.44], під впливом контексту, незалежно від того, чи робить вона певний відрізок мовлення нейтральним та звичним або сприяє його виділенню порівняно з нейтральними формами мовлення

[Федоров, с.73]. Г. О. Копніна та О. П. Сковородніков пропонують системний підхід до визначення цього поняття та зазначають, що засоби виразності – це такі мовні засоби, «які сприяють точності, логічності, ясності, експресивності (емоційності, оцінності, інтенсивності й образності) та забезпечують повноцінне сприймання та розуміння адресатом інформації закладеної у тексті.

У сучасній науці невирішеним залишається питання диференціації експресивних ресурсів мови, на позначення яких існують два терміни: «*виражальні засоби мови*» та «*стилістичний прийом*». Визначається, що вони мають багато спільного, але не є тотожними поняттями. Так, вважається, що кожен прийом може бути експресивним засобом, але навпаки бути не може [Знаменская, с.34], тобто поняття «*виражальні засоби мови*» є більш широким.

Межа між поняттями «*виражальні засоби мови*» та «*стилістичні прийоми*» на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки залишається умовною й нечіткою. Ця проблема стала актуальною у зв'язку із розвитком стилістики декодування у 70-х роках ХХ століття, коли експресивні форми розглядалися не ізольовано, а в межах висловлювання, із урахуванням усіх прагматичних характеристик, цілей та задач конкретного акта комунікації. Тоді стало складно відокремлювати деякі виражальні засоби від прийомів, оскільки і ті, й інші були вплетені у контекст.

І. Р. Гальперін під виражальними засобами мови розуміє «такі морфологічні, синтаксичні та словотворчі форми мови, які слугують для емоційного або логічного підсилення мовлення» [Гальперин, с. 42]. Ці норми закріплюються у граматиках і словниках, вони живаються за певними правилами. Стилістичний прийом, за визначенням науковця, є узагальненим, типізованим відтворенням нейтральних або виразних фактів мови у різних літературних стилях мовлення [с.46], з метою вираження думки. Тобто прийоми – це використання засобів мови в момент породження тексту. Відповідно до такого визначення стилістичний прийом є більш широким поняттям і може бути створеним на основі виражальних засобів. Диференціація цих двох понять відбувається за принципом загальне (виражальні засоби) та індивідуальне (стилістичні прийоми).

Одним із класів слів, який завжди наділений експресивністю, є вигуки. Вони завжди є виражальними засобами мови, а їхня функція – емоційна емпфаза.

Усі виражальні засоби мови (лексичні, морфологічні, синтаксичні, фонетичні) є об'єктом вивчення як лексикології, граматики і фонетики, так і стилістики. Але перші три розділи досліджують їхню лінгвальну природу, тоді як стилістика вивчає їх з точки зору їхнього вживання в різних стилях мовлення, поліфункціональності, потенційних можливостей вживання в якості стилістичного прийому.

Що стосується стилістичного прийому, то він відрізняється від виражального засобу свідомою літературною обробкою тексту. Під такою обробкою розуміється відхилення від загальноприйнятих норм мовного спілкування з метою посилити враження від висловленого.

З іншого боку, не можна чітко протиставляти мовну норму та стилістичний прийом, оскільки стилістичний прийом спирається на мовну норму, але використовує її найхарактерніші риси, згущуючи їх, узагальнюючи та типізуючи. Отже, стилістичний прийом є узагальненим, типізованим відтворенням нейтральних і виразних фактів мови в різних стилях.

Ідеї І.Р.Гальперіна продовжуються і у *Стилістиці* І.В.Арнольд. Такого **диференційного** підходу дотримуються і вчені А. Н. Мороховський, О. П. Воробйова, Н. І. Лихошерст у “Стилістиці англійської мови”. Вони надають комплексне визначення виражальних засобів та стилістичних прийомів в опозиції один до одного на морфологічному, фонологічному та синтаксичному рівнях.

Стилістичний прийом на морфологічному рівні виникає або в результаті зміни синтагматичної послідовності морфем у контексті слова, або в результаті зміни синтагматичної послідовності слів у контексті речення. На фонологічному рівні виражальні засоби відсутні, оскільки жодна фонема не може бути стилістично маркованою щодо іншої, проте на фонетичному рівні можуть бути створені стилістичні прийоми.

Виражальні засоби на синтаксичному рівні становлять синтаксичні моделі речень, які несуть додаткову логічну або експресивну інформацію, що сприяє підвищенню прагматичної ефективності висловлювання та мовлення у цілому. Стилістичний прийом на синтаксичному рівні може утворюватися за рахунок транспозиції моделі речення у мовленнєвому або ситуативному контексті.

Другий підхід щодо трактування стилістичних прийомів та

виражальних засобів – *інтегративний* (В. А. Кухаренко, Ю. М. Скрєбнев, Л. І. Тимофєєв та С. В. Тураєв та ін.), прибічники якого тяжіють до поєднання цих двох понять або до інтеграції одного поняття у склад іншого.

Класифікація виражальних засобів мови

Різноманітність тлумачень поняття призводить до того, що будь-яка спроба зрозуміти принципи категоризації засобів виразності неодмінно стикається з низкою труднощів. На сучасному етапі розвитку лінгвістики існують різні класифікації експресивних засобів. Деякі з них є досить складними, оскільки у дослідженні фігур використовується витончений науковий апарат, але, тим не менш, вони не охоплюють багатьох фігур, які є практично важливими [с.12-13]. Розглянемо докладніше найбільш розповсюджені у сучасній стилістиці класифікації засобів виразності англійської мови.

У своїй класифікації І.Р.Гальперін пропонує поділити всі стилістичні засоби мови на 3 групи: лексико-фразеологічні, синтаксичні та засоби звукової організації. Як стилістичні прийоми, так і виражальні засоби мови входять до всіх вищезазначених груп. В основі класифікації лексико-фразеологічних стилістичних засобів мови закладений принцип взаємодії різних типів лексичного значення [с. 125-284]. Ця класифікація включає:

Група А «Стилістичне використання різних типів лексичних значень»:

1. Стилістичні прийоми, що базуються на взаємодії словникових та контекстуальних значень: за подібністю ознаки (метафора), за суміжністю поняття (метонімія), за взаємодією протилежних значень (іронія).

2. Стилістичні прийоми, що базуються на взаємодії предметно-логічних значень та значень власних назв (антономазія).

3. Стилістичні прийоми, що будуються на взаємодії предметно-логічних та емоційних значень. До таких стилістичних прийомів І.Р.Гальперін відносить епітет, оксюморон, гіперболу та вживання вигуків.

4. Стилістичні прийоми, побудовані на взаємодії основних та похідних предметно-логічних значень (зевгма, гра слів, використання полісемії).

Група Б складається із стилістичних засобів зображення явищ та предметів (перифраз, евфемізми, порівняння). Група В включає до себе прийоми стилістичного використання фразеологізмів (прислів'я, приказки, сентенції, алюзії та ін.). До групи Г належить навмисне змішування слів різного стилістичного забарвлення.

Синтаксичні виразні засоби та прийоми стилістичного синтаксису. До групи А «Стилістичні прийоми композиції речення» зараховано 3 підгрупи:

1. Зміна традиційного порядку слів у реченні (стилістична інверсія та інтонаційне відокремлення).
2. Стилістичне використання особливостей синтаксису усного типу мовлення (еліipsis, умовчання та невласне-пряме мовлення).
3. Стилістичне використання питальної та заперечної структури речення (риторичне питання й літота).

Група Б «Стилістичні прийоми композиції відрізків висловлювання» включає складне синтаксичне ціле, абзац, паралелізми, хіазм, нарощування та антитеза. Група В «Стилістичне використання форм і типів зв'язку» охоплює особливості сурядних та підрядних речень, приєднання, різноманітні повторення.

В окрему групу науковець виділяє стилістичні засоби звукової організації висловлювання (інтонація, евфонія, алітерація, рифма, звуконаслідування тощо).

Класифікація І.Р.Гальперіна здавалась найбільш повною і детальною, але завжди існували критики цієї теорії. Так, Т. М. Онопрієнко вважає, що недоліком цієї класифікації є змішування тропейчних та нетропейчних засобів, а також віднесення метафори та порівняння (тропів уподібнення) до різних груп [117, с. 15].

О. М. Вінарська поділяє засоби виразності на лінгвістичні (лексико-синтаксичні, до яких входять тропи та фігури) та паралінгвістичні (фонологічні) [30, с.27]. У цій класифікації не можливо знайти місце для деяких засобів виразності (наприклад, оцінних прикметників або слів із зменшувально-пестливими суфіксами), які виконують експресивну функцію, але можуть не виступати в якості тропів або фігур.

В. П. Ковальов виділяє 5 груп експресивних засобів: фонетичні, лексико-семантичні, фразеологічні, словотворчі та граматичні, до яких відносяться морфологічні та синтаксичні [65].

Виокремлення фразеологізмів в окрему групу здається недоречним, оскільки сучасні теорії прирівнюють фразеологізми до метафор: “Багато ідіом вважаються “застиглими” або стандартизованими метафорами ” [214, с. 83]. Деякі науковці відносять фразеологізми до складних метафор [14, с.98; 236]. Тому досить проблемним питанням залишається виділення фразеологізмів в окрему групу.

А.Квін поділяє всі фігури мовлення на 4 групи: фігури заміщення (метонімія, синекдоха, перифразис), фігури порядку слів (тмезис, гіпербатон, парантеза тощо), фігури скорочення (еліпсис, зевгма, асиндентон, хендаедис) та фігури додавання (полісиндентон, плеоназм та фігури повторення: анафора, анадиплосис, антитезис та ін.) [231, с.20]. Недоліком цієї класифікації є відсутність таких засобів виразності, як метафора, гіпербола, епітет тощо.

Основною загальноприйнятою класифікацією всіх засобів виразності є та, яка спирається на ідею стратифікації мовного матеріалу, що проявляється в його традиційному віднесенні до чотирьох рівнів: фонетико-фонологічного, лексикологічного, морфологічного та синтаксичного. Подібно до мовних стратумів експресивні засоби у мові також характеризуються системністю, яка репрезентується одиницями різних рівнів мови. Тому всі стилістичні засоби поділяються на п'ять груп (В.К Приходько, Ю.М.Скрєбнев і М.Д.Кузнець та М.П. Брандес). До першої групи відносяться фонетичні засоби (алітерація, асонанс, римування та ономапія), під якими розуміємо звукову організацію мовлення, що сприяє посиленню його експресивного впливу.

Друга група охоплює морфологічні засоби: експресивні морфеми або ж експресивне девіантне вживання граматичних категорій різних частин мови.

Третя група складається з лексичних засобів (архаїзми, варваризми, книжна лексика, розмовна лексика, діалектні слова, історизми, жаргонізми, стилістичні неологізми, поетична лексика, реінтерпретація фразеологічних одиниць, емфатична лексика, сленг, терміни, вульгаризми), дослідження яких полягає у виявленні виразних можливостей слів, що належать до різних функціональних та етимологічних прошарків лексики.

До четвертої групи увійшли лексико-семантичні або семасіологічні засоби (алегорія, нарощування, антиклімакс, антитезис, антономазія, епітет, евфемізм, гіпербола, іронія, метафора, метонімія,

оксиморон, персоніфікація, перифраз, порівняння, синонімічна варіація), які також належать до лексичного рівня, але акцент робиться на семантичних перетвореннях, на зміні значень слів, словосполучень залежно від контексту.

П'яту групу становлять синтаксичні засоби (анадиплосис, анафора, апосіопезис, асиндетон, різні види повторів, хіазм, віддалення, еліпсис, епіфора, літота, паралелізм, полісиндетон, риторичне питання, стилістична інверсія, емпатичні конструкції, синтаксична тавтологія, зевгма).

Фонетичні засоби стилістики англійської та української мов

Фонема – це мінімальна одиниця звукового ряду мови, що слугує для розрізнення значення слів, але не має свого власного лексичного значення. Наприклад, фонemi [ou], [ju:], не маючи ні денотативного, ні конотативного значення, сприяють розрізненню лексем “sew” [sou] and “sew” [sju:], які мають однакове написання. Крім того, фонemi мають значну асоціативну силу, у цьому випадку мова йде про Ономатопію – відтворення звуків, що існують у природі (вітру, грому, сміху, шелесту листя та ін.). Наприклад, “hiss” - «шипіння», “turtur” - «шеним», “bump” - «удар».

Ономатопія буває:

- *пряма*, тобто така, що міститься у словах, які безпосередньо імітують природні звуки ((*ding-dong, buzz, bang, cuckoo, бум, м'яв*). Всі ці слова мають різний ступінь звуконаслідування. Деякі відразу вказують на джерело звука, а деякі потребують певних зусиль та уяву для розшифрування.

- *Непряма* – сполучення звуків, спрямоване на те, щоб перетворити висловлювання у відлуння його змісту – *echo-writing*. Це посилює зміст висловлювання: And the silken, sad, uncertain, rustling of each purple curtain. – звук s створює враження шарудіння завіси. Варто зауважити, що непряма ономатопія потребує називання джерела звука.

Алітерація – повторення одного і того ж самого приголосного звуку на початку сусідніх слів, або у наголошених складах, **асонанс** – повторення голосних звуків. Алітерація у наголошених складах була основним метричним засобом в Англо-саксонській поезії. Зараз алітерація використовується для створення ономатопічного або емпатичного ефекту. Алітерація може вживатися для логічного

наголосу, акцентування певної ідеї (хоча вона не має ані лексичного, ані будь-якого іншого значення: н-д, анафорична алітерація: *Broke, boom, bubble, bust*.

Асонанс часто йде у комбінації з алітерацією:

*“Once upon a midnight dreary
While I pondered, weak and weary,
And the Raven never flitting,
Still is sitting, still is sitting.”* (E.Poe)

Global Oil Companies Discover Cash in Their Trash [Bus.Week, Jan. 13th, 2011]. –**Рима** у наведеному прикладі будується на алітерації.

І алітерація, і асонанс можуть створювати ефект евфонії_або какофонії. *Евфонія* – гармонійне поєднання звуків, що приємно та легко чути або вимовляти і які здатні створювати певне художнє враження.

*“In notes with many a winding bout
Of linked sweetness long drawn out,
With wanton heed and giddy cunning
The melting voice through mazes running.”* (J. Milton)

Какофонія – це негармонійне поєднання звуків, що спричинює дискомфорт.

*“No soul helps flesh now
More than flesh helps soul.”* (R.Browning)

Звукова анафора – повтрення однакових звуків на початку слів, рядків, речень твору.

Звукова епіфора – повторення однакових звуків наприкінці слів, рядків, речень твору.

Рима – це повторення ідентичних або подібних кінцевих звукових комбінацій у словах. У віршах слова, що римуються, зазвичай розміщуються в кінці рядків. Рима має ритмомелодійне і смислове значення, надає віршу емоційної виразності. Звукові комбінації можуть бути різних видів:

-Повна рима – репрезентована ідентичними наголошеними голосними звуками з наступним приголосним: *might - write, good - stood*.

-Неповна рима – може мати подібний як голосний, так і приголосний звук. Інколи може сприйматися тільки у письмовій формі: *flesh - fresh - press; laugh - prof, have - grave, dear - bear;*

- Складена рима: комбінація слів організована таким чином,

щоб утворювати єдине сполучення звуків: *forget-me-not*.

Відповідно до способу розміщення рими у контексті, виділяються такі типи: подвійна (*couplets*) [ai-ai], потрійна (*triple*) [a-a-a], перехресна (*cross*) [a-b-a-b], кільцева (*framing*) [a-b-b-a]. Внутрішня (*internal*) – коли слова, що римується, розміщуються в середині рядка: *I bring fresh showers for the thirsty flowers*.

Римування в англійській мові є дещо незвичним для української традиції. Так рими типу *merriment – trent* є природними та правильними, а для рими до слова *felicity* зовсім не обов'язково ставити *complicity* – достатньо простого *tree*. Рими типу *be – see* в англійській поезії теж є вживаними: в українській не можна римувати *ворога – кута*, тому що окрім голосної у відкритому складі має бути таким самим і приголосний *ворога – слуга*.

Ще одна особливість англійського римування – наявність зорових рим. Наприклад, слова *love* і *move*, *by* і *memory*, *gone* та *alone*, вимовлялися співзвучно, що наразі втрачено, але все одно такі слова вважаються тими, що римуються.

Ритм – це частота або періодичність повторювання контрастуючих сегментів мовлення: коротких/довгих, наголошених/ненаголошених та ін. Це основний чинник, що надає мелодичності висловлюванню.

На відміну від української мови, англійське віршування побудоване на тонічній основі і дозволяє більшу кількість метрико-ритмічних варіацій навіть у суворих, «класичних» розмірах. Про це варто пам'ятати перекладачеві. Так, наприклад, для англійських віршів характерним є гіперметрія (наявність зайвого складу або складів) або ліпометрія (нестача складу або складів), що для країномовної традиції є незвичним та не частотним явищем.

Фонетичні засоби виразності рідко вживаються у прозовому дискурсі, але можуть використовуватися у публіцистиці.

Звичайно, фонетичні засоби краще сприймаються на слух. Але під час мовчазного читання, задіюється внутрішній слух, і людина може відчувати виражальні засоби фонетики. Проте інколи автори художніх текстів допомагають читачам, порушуючи правила написання слів, їхню графічну репрезентацію, щоб полегшити декодування авторського задуму. Таке порушення називається «**графон**», воно використовується для відтворення автентичної вимови слова або словосполучення і є індикатором відхилення від

норми або зневажливого, недбайливого ставлення до вимови. Графони почали використовувати на початку 18 ст. в англійських романах та у журналістиці та згодом стали популярними серед письменників та журналістів.

Графони надають інформацію про походження мовця, його соціальний статус, рівень освіти, фізичній та емоційний стан тощо.

Тема 6

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ: ФІГУРИ ЗАМІЩЕННЯ І ФІГУРИ ПОЄДНАННЯ

Класифікація фігур заміщення: фігури кількості та фігури якості.

Семасіологія – це наука про значення мовних одиниць різних рівнів. Стилiстична семасіологія поділяє всі засоби виразності (фігури мовлення) на фігури заміщення (тропи) та фігури поєднання.

Під фігурами *заміщення* розуміються різноманітні способи вторинної номінації. Вони поділяються на фігури кількості та фігури якості. Перша група включає в себе два протилежні різновиди: гіперболу (перебільшення) та мейозис, тобто применшення певних ознак.

Для другої групи вторинна номінація не є довільною, а підкорюється певним закономірностям. Так, перенос у цій групі відбувається на основі:

- 1) подібності (метафора)
- 2) суміжності (метонімія)
- 3) контрасту (іронія)

До метафоричної групи входять також *антономазія*, *персоніфікація*, *алегорія*. До метонімічної групи відносяться *синекдоха*, *перифраз*, *евфемізм*.

Фігури кількості – це фігури, що утворюються на основі неточного вимірювання, диспропорції об'єктів та їх вербальному оцінюванні.

Гіпербола – фігура мовлення, що надає неочікувану, перебільшену характеристику певному явищу, події або людині тим самим посилюючи виразність та надаючи висловлюванню емпатичного характеру. *Гіперболізація* — приписування будь-якої

ознаки певному явищу в такій мірі, яка не є йому реально властивою. Гіперболізованими ознаками часто наділяються властивості предметів (або характеристики людей), такі як розмір, колір, особливості форми, кількості та ін.: I remember a friend of mine buying a couple of cheeses at Liverpool. Splendid cheeses they were, ripe and mellow, and *with a two hundred horsepower scent about them that might have been warranted to carry three miles, and knock a man over at two hundred yards* (J. Jerome). *My shoes are killing me*

Гіпербола є одним із засобів образної характеристики. За допомогою цього засобу мовець намагається посилити враження, підкреслити позитивну чи негативну якість особи або предмета, що описується, гіпербола може використовуватись і для створення гумористичного ефекту: Well, that boy used to get ill about twice a week, so that he couldn't go to school. There never was such a boy to get ill as that Sandford and Merton. *If there was any known disease going within ten miles of him, he had it, and had it badly. He would take bronchitis in the dog-days, and have hay-fever at Christmas. After a six weeks' period of drought, he would be stricken down with rheumatic fever; and he would go out in a November fog and come home with a sunstroke* (J. Jerome).

Гіпербола часто використовується у повсякденному спілкуванні: *A thousand pardons. I've told you forty times. He was frightened to death. I'd give worlds for it. Haven't seen you for ages.*

Основна сфера використання гіперболи – художнє та повсякденне мовлення. У художньому мовленні гіпербола часто взаємодіє з іншими стилістичними засобами – метафорою, персоніфікацією, порівнянням. У зв'язку з цим можна виділити специфічний вид гіперболи – метафоричну гіперболу: We tried to get away from it at Marlow. We left the boat by the bridge, and took a walk through the town to escape it, but it followed us. *The whole town was full of oil. We passed through the churchyard, and it seemed as if people had been buried in oil. The High Street stunk of oil; [...] the country was steeped in oil* (J. Jerome).

У наведеному прикладі автор гіперболізовано описує запах олії, який переслідував персонажів.

Науково-популярне та публіцистичне мовлення також не позбавлені цього засобу виразності.

There are countless types of transactions that can occur, and each and every transaction can be described in terms of its impact on assets, liabilities, and equity. За допомогою гіперболи автор описує обсяг робіт бухгалтера, підкреслюючи складність завдання.

Гіпербола може виражатися словами, в лексичному значенні яких є присутнім компонент *very, especially, extremely* та ін. (наприклад, *grave – very serious and important; giving you reasons to worry; severe – extremely bad or serious*); за допомогою ступенів порівняння або інтенсифікаторів (*particularly, highly* та ін.)

Hoover, not Franklin Roosevelt, was the founder of the policy of the “New Deal”: essentially the massive use of the State to do exactly what Misesian theory would most warn against...

Протилежна гіперболі фігура мовлення - **Мейозис** - навмисне применшення властивостей об'єкта або явища з тим, щоб підкреслити його нікчемність, що посилює виразність мовлення. Цей засіб зазвичай характеризує розмір, об'єм предмета, відстань та час.

Сферою використання мейозису є експресивно забарвлене розмовне мовлення. Зазвичай це усталений, обмежений набір сталих виразів, що відтворюються без змін: *a pretty penny, Tom Thumb*

I was half afraid you had forgotten me. I kind of liked it

Гумористичний ефект використання мейозису спостерігається при вживанні мейотичних слів або фраз *maybe, please, would you mind* та ін. у грубому, образливому контексті: *Would you mind getting the hell out of here?*

Варто зауважити, що мейозис є більш характерним для Британської традиції, тоді як Американці віддають перевагу гіперболі.

Літота — різновид мейозису, зумисне применшення якоїсь ознаки шляхом повного чи часткового її заперечення. Метою використання цього засобу частіше за все є послаблення позитивної характеристики предмета мовлення. Літота відрізняється від мейозису не тільки змістом, але й структурою. Літота має специфічну семантико-синтаксичну структуру:

- *not* + слово із запереченням у семантиці (як бачили у попередніх прикладах);

- подвійні заперечні префікси: *“Jeff is in the line of unillegal graft (взятка)”*;

- частка *not* + антонім ідеї, що виражається: *not bad*.

Літота має різні функції залежно від сфери її використання. У розмовному мовленні вона вживається для передачі стриманості суджень або іронічного ставлення мовця до предмета мовлення:

У науковій прозі літота використовується для того, щоб передати обережність вираження думки: *It is not uncommon for grammarians with C's nativistic approach to distinguish sharply between language-dependent superficial grammatical forms and the deeper principles underlying them.*

Фігури якості

Як вже зазначалося, до фігур якості відносяться метонімія, метафора та іронія. Ці явища є одними із найдавніших у лінгвістиці. Їх описували у своїх працях ще античні граматисти та середньовічні ритори. Метафора і метонімія — це універсальні в своїй основі способи переосмислення значень слів і перенесення найменування з одного денотата на інший, але в метафорі перенос здійснюється на основі подібності (реальної чи вигаданої) двох об'єктів, а в метонімії він здійснюється на основі суміжності. (*випив склянку*, тобто вміст склянки, *чайник закипів*, тобто вода в чайнику закипіла, *I like Goya*, тобто *I like Goya's pictures*).

Метафора – це приховане порівняння, оскільки перенос значення відбувається на основі подібних характеристик денотата. Розрізняють оказіональну (образну або авторську) та узуальну (стерту) метафору. Експресивність властива саме оказіональній метафорі, оскільки активізує інференційну діяльність, на когнітивному рівні викликаючи невдоволення денотативним тлумаченням і провокуючи здогадку:

The tsunami of new wines from South America and Eastern Europe will ebb as the market overflows (Bloomberg Businessweek, Jan. 7, 2010). Використовуючи метафору «цунамі вина», автор підштовхує читачів до розуміння того, наскільки величезним та непотрібним є обсяг вина, що поставляється з Південної Америки та Східної Європи. Подібно до цунамі, приплив вина закінчиться, коли ринок буде перенасичений, і почнеться відплив.

Антономазія – різновид метафоричного переносу значення, троп, сутність якого полягає у використанні широко відомих власних імен у ролі загальних (Othello, Don Juan, Romeo, Hamlet) або загальних назв у ролі імен. Звідси і два типи антономазії.

В обох випадках вторинна номінація спирається на подібність – реальну або вигадану – двох об'єктів. Перший вид є характерним розмовному мовленню як своєрідний штамп, що використовується для характеристики особи (*He is a real Romeo*), стилістичний ефект у цьому випадку є невеликим, оскільки антономазія тут виступає в якості стертої метафори. Але у художньому мовленні можливим є пожвавлення цього тропу..

Основна функція цього типу антономазії – характерологічна: «Shut up, Reg,» he said, «Damn your Rawston and all the other bloody little satanic nihilist heroes wreaking their puking little vengeances on Society. What better are they than a lot of damned *Don Juans* or *Rastignacs* or the rest of the romantic rubbish?» (A. Wilson).

Другий вид антономазії є характерним для художнього мовлення. Так, в літературі класицизму широко використовувались «промовисті імена», які прямо й недвозначно характеризували персонажів та вказували на їх морально-етичні якості (наприклад, Шеридан: *Backbite, Snake, Captain Boastall, Miss Careless*; Байрон: *Showman, Duke of Dash*), психологічні особливості, професію, поведінку, зовнішній вигляд тощо. В літературі критичного реалізму такі імена використовуються не так часто: Діккенс: *Lady Deadlock, Barnacles, Jingle*; Теккерей: *Lord Longears*; Ш. Бронтє: *Lusy Snow*. та все одно такі імена героїв продовжують виконувати характерологічну функцію шляхом створення складних і різноманітних асоціацій.

Персоніфікація – різновид метафори, який полягає в тому, що абстрактним поняттям або неістотам приписуються властивості і характеристики живих істот.

Персоніфікація є засобом виразності, характерним для художнього мовлення, але певною мірою вона представлена і в інших стилях мовлення. *About 20 years ago, the main buyers of corporate debt were pension funds and insurance companies* (The Economist, Nov. 13, 2008). – Це приклад наділення пенсійних фондів та страхових компаній рисами людини, оскільки слово *buyer* може означати тільки людину.

A series of forecasts that march into the future by convenient time steps – weeks, month, quarters, or years – are much more complicated than a single-event forecast [Ошибка! Источник ссылки не найден., с.13].

March – «марширувати», може характеризувати тільки людину. У наведеному прикладі це слово вживається для опису довгострокових прогнозів.

Наступний приклад ілюструє характерне для англійської мови олюднення фірм (компаній та інших установ): *Prestigious firms face lay-offs, collapse and other indignities* (The Economist, Nov. 27, 2008). Слово *firms* наділяється людськими характеристиками, що видно з синтагматичного оточення цього слова. Фірми стикаються із приниженням – *indignities*. У значенні слова простежується віднесеність цього явища до людини: *injury to one's self-esteem or dignity; humiliation*, оскільки лише людина може бути приниженою.

Алегорія. На відміну від метафори алегорія використовується тільки у художньому мовленні, а на відміну від персоніфікації алегорія реалізується тільки в цілому тексті. Найкоротшим текстом, в якому спостерігаються випадки алегорії, є прислів'я, в яких в образній формі виражається певна ідея, часто морально-етичного характеру.

Більш великим за розміром текстом, в якому використовується алегорія, є байка, більш властива російській та українській літературі.

Багато творів середньовіччя є алегоричними— «Поема моралі», «Сова і соловей», поема Дж. Чосера «Пташиний парламент» та ін.. У XVII ст. з'являються алегоричні романи Т. Беньяна «Шлях паломника», «Життя і смерть містера Бедмена», алегоричним є твір Дж. Свіфта «Казка про бочку», елементи алегорії простежуються і в «Мандрах Гулівера». У сучасній літературі алегоричними вважають сюжети романів Е. Хемінгуея «Старий і море», У. Голдінга «Володар мух».

Метонімія – це перенос ознак з одного денотата на інший за суміжністю.

У сучасній лінгвістиці виділяють дискурсивну (стилістичну) та лексикалізовану (лексичну) метонімії. Під лексикалізованою розуміють регулярну метонімію, що є звичним способом мислення для носіїв мови, оскільки споріднені поняття вже сприймаються як єдина усталена пара. Дискурсивна, оказіональна або контекстуальна метонімія – це троп, який створює явний естетичний ефект, сприймається як нове формування, може бути авторським новоутворенням.

Різні типи метонімічного переносу можуть виконувати різні функції: 1) залучення співбесідника до активного спілкування; активізація фонових знань реципієнта; 2) компресія (економія лексичних засобів) та уникання лексичних повторів; 3) оцінка мовця, яку він надає подіям та виконавцям; передача емоцій; 4) акцентування на деталях.

Приклад метонімії часу (темпоральної): коли автори вживають назву періоду (день, місяць, рік) на позначення цілої низки різних подій: *Not unreasonably, some ask why bankers should get a bonus at all after a rotten year like this* (The Economist, Nov 20, 2008). – У цьому прикладі лексема *рік* акумулює в собі всі невдалі або навіть провальні дії банкірів, що відбувались впродовж всього року і призвели до негативних наслідків для економіки.

Наступний приклад ілюструє використання слова для позначення цілої ситуації, ключовим компонентом якої є референт слова, що вживається метонімічно: *by November crude oil prices dropped back to pre-Katrina levels* (World Economic Outlook, Apr, 2006, с. 55). У цьому прикладі зміст, що імплікується словосполученням *pre-Katrina levels* – це рівень цін на нафту, який був актуальним до того моменту, як сталось стихійне лихо, ураган з жіночим ім'ям Катріна. Цей метонімічний перенос спирається на фонові знання реципієнтів про час і місце події, а також використовується з метою економії лексичних засобів і пришвидшення темпу оповіді.

Найпростішим різновидом метонімії є *синекдоха*: це називання частини замість цілого або навпаки. Партитивні метонімічні відношення можуть бути репрезентовані такими моделями:

- ДЕРЖАВА – УРЯД. Використовуються не тільки назви країн, але й лексеми «country», «state» і т.п.: *Formal agreements between the United States and the governments of 16 countries plus the EC; A WTO agreement that obligates countries to provide minimum standards of intellectual property (IP) protection;*

- ДЕРЖАВА – КЕРІВНИКИ ДЕРЖАВИ (*In December, Poland, Hungary, the Czech Republic, Slovenia, Estonia, and Syprus are invited to begin membership negotiations*).

- СТОЛИЦЯ – УРЯД (*But just as Washington needs to sell record amounts of debt* (The Economist, Apr. 23, 2009). ; *Worse still has*

been *Beijing's* tightening of the availability of travel visas (The Economist, Nov. 13, 2008);

- КРАЇНА АБО НАЗВА МІСЦЕВОСТІ (ВУЛИЦІ) – ЕКОНОМІЧНИЙ СЕКТОР КРАЇНИ АБО МІСЦЕВОСТІ (*the Establishment – yes, Wall Street – had turned on the war*).

Перифраз(а) – фігура заміщення, що полягає у заміні назви предмета (або явища) описом його найбільш суттєвих ознак або позначенням його характерних рис. У результаті частого використання окремі перифрази отримали широке розповсюдження та стали узуальними перифрастичними синонімами слів, що позначають той самий денотат: *the man in the street* (ordinary person), *my better half* (wife).

Окрім узуальних перифразів існують і оригінальні (авторські), які мають більший експресивний потенціал. Вони зазвичай створюються у побутовому та поетичному мовленні. Нерідко вони використовуються і у публіцистичному стилі. Перифрази бувають логічними та образними.

Евфемізм – це слова або словосполучення, що вживаються для нейтрального подання певного явища, події, стану та ін., що дає змогу завуалювати, приховати негативне ставлення, пом'якшити певну характеристику тощо. У сучасній англійській мові можна виділити декілька сфер, в яких використовуються евфемізми:

1) Усталені евфемізми, пов'язані з релігійними уявленнями: слово *devil* замінюється евфемізмами *the deuce, the dickens, old Nick, old Harry*;

2) евфемізми, пов'язані з припиненням існування людини, тварини. Замість дієслова *to die* зазвичай використовуються *евфемізму to go west, to expire, to depart, to decease, to join the majority, to go the way of all flesh, to pass away, to breathe one's last, to go to one's last reckoning*, замість *dead — the deceased, the departed, the late*.

3) політичні евфемізми, що використовуються для дотримання політкоректності:

- якщо міністра попереджають, що рішення може бути *courageous*, то це означає, що рішення – надзвичайно непопулярне і негативно вплине на кар'єру політика. Цей евфемізм має відповідник в українській мові, економічні рішення прем'єр-міністра також можуть називати *сміливими*.

- *Adventurous* означає щось божевільне або таке, що неможливо втілити у життя.

- Коли мова йде про економічний розвиток, то як в англійській, так і в українській мові намагаються уникати прямої номінації, розповідаючи про кризові стани: *recession* та, відповідно, деяке зниження темпів росту розвитку (замість катастрофічне падіння життєвого рівня).

- Словосполучення *developing countries* приховує *stagnating* або *regressing countries*. В українських економічних текстах прижилося відповідне «країни, що розвиваються», що насправді означає «відсталі або бідні країни».

- *Good* («добрий») і (*bad*) «поганий» описуються як *appropriate* (“доречний”) та *inappropriate* (“недоречний”); а *ghastly problem* «жахлива проблема» стає менш тривожним *challenging issue* («складним питанням»); *spending* («витрати») – це *investment* («інвестиції»); *cuts* («скорочення фінансування») перетворюється на *savings* («заощадження»).

Іронія –це 1) використання слова, що зазвичай виражає позитивну оцінку для висловлення оцінки негативної. Вступаючи у протиріччя з ситуацією, реальним фактом, контекстом, слово набуває значення, протилежного його звичайному значенню. 2) така побудова мовлення, при якому все висловлювання в цілому нібито передає позитивне або нейтральне ставлення мовця, але, насправді, виражає негативну оцінку.

Прикладі імпліцитної, прихованої іронії: *Note the fundamental attitude of Dr. McCracken toward the economy – remarkable only in that it is shared by almost all economists of the present day.*

Іронія виражається за допомогою лексеми *fundamental*, що означає *serious and very important*, та наступного розвінчування величі теорії д-ра Маккрекена, яке проявляється у виявленні лише однієї визначної риси – зацікавленості в ній інших економістів. На цю єдину позитивну рису фундаментальної праці звертає увагу читача лексема *only*. За допомогою апроксиматора кількості *almost* автор зменшує категоричність висловлювання, тим самим знімаючи з себе відповідальність за коректність наведених даних.

It takes some doing to have a worse reputation than Goldman Sachs at the moment, but companies including British Airways, Royal Bank

of Scotland and the owner of the Daily Mail have managed just that (The Guardian, May 5, 2010). Автор зауважує, що деякі британські компанії доклали чимало зусиль, щоб заробити гіршу репутацію, ніж печально відомий банк *Goldman Sachs*. Отже, основною функцією іронії є передача негативної авторської оцінки стосовно економічних реалій.

Але часто іронічне значення слова або словосполучення виникає у мовленні завдяки синтагматичним відношенням між значеннями різних мовних одиниць. Іронічне значення може реалізовуватися в контексті слова, або в мікроконтексті, в контексті фрагмента тексту, або макроконтексті, і контексті цілого твору, або мегаконтексті. Бувають випадки, коли весь твір є іронічним, тобто являє собою розгорнуту іронію.

Отже, фігури заміщення становлять сукупність засобів виразності, які створюються елементами різних мовних рівнів. Особливості цих засобів визначаються характером зміни денотативної співвіднесеності мовного знака або, іншими словами, характером вторинної номінації.

Класифікація фігур поєднання: фігури тотожності, фігури протилежності та фігури нерівності

Фігури поєднання – сукупність стилістичних прийомів, або стилістично значущих способів сполучення в синтагматичній послідовності лексичних одиниць одного рівня, в тому числі й виражальних засобів, в межах одиниці іншого, більш високого, рівня. Реалізація фігур поєднання можлива тільки у певному контексті, вона пов'язана із розгортанням мовлення у часі та просторі. Вчені виділяють три основних типи співвідношень значень:

1) співвідношення семантично тотожних (синонімічних) лексичних одиниць. Ці одиниці, що відносяться до одного референта, вважаються рівнозначними, або синонімічними. Це **фігури тотожності**;

2) співвідношення семантично протилежних (антонімічних) лексичних одиниць. Ці одиниці сприймаються як контрастні, в результаті чого утворюються **фігури протилежності**;

3) співвідношення семантично різних лексичних одиниць. Це **фігури нерівності**.

До **фігур тотожності** відносяться: порівняння, використання синонімів-замінників та синонімов-уточнювачів.

Порівняння – стилістичний прийом, що полягає у частковому уподібненні двох об'єктів дійсності (або їх властивостей), що належать до різних класів. Предмети, що порівнюються не ідентичні повністю, вони лише чимось нагадують один одного. Констатація їх часткової тотожності дає нове сприйняття предмета.

Порівняння – це структура, що складається з двох компонентів: суб'єкта порівняння і об'єкта порівняння, що поєднуються формальними показниками мисленнєвої операції уподібнення, такими як *as, as ... as, like, as though, as if, such as та ін.*: *His flesh was like a blister you could prick with a needle* (G. Greene).

Маркерами порівняння також можуть бути дієслова *to resemble, to remind, to seem* та ін.

Варто розрізнати образні стилістичні порівняння (*simile*) від логічних (*comparison*), що оперують поняттями, які належать до одного класу, з метою встановлення ступеня подібності або відмінності. При логічному порівнянні беруться до уваги всі властивості двох об'єктів, але виділяється одна, що порівнюється: *He was a big man, as big as Simon, but with sandy hair and blue eyes* (D. Garnett).

Образне порівняння зазвичай виключає всі властивості об'єктів крім однієї, що є спільною для них: *I could see the roof as pink as a slice of salt ham from the top of my garden* (V. Pritchett).

Багато порівнянь перетворились на усталені сполучення в результаті частого вживання: *as bright as a button, drunk as a lord, fit as a fiddle* та ін., на основі яких утворилися фразеологічні одиниці, а також прислів'я та приказки: *as like as two peas, as old as the hills*. Крім того, в англійській мові існують клішовані порівняння, які підкреслюють тотожність різних якостей або дій людини або тварини, що є носієм цієї якості: *sly as a fox, busy as a bee, playful as a kitten*. Цікаво звернути увагу на національну специфіку таких кліше: *холодний як лід – as cool as a cucumber, швидкий як блискавка – as quick as a monkey та ін.*

Синоніми-замінники – це слова, що використовуються для найменування вже названого предмета, явища, дії і доповнюють характеристику цього предмета в будь-якому новому аспекті.

Зміст тексту розкривається через лінійну послідовність висловлювань. Розвиток оповіді йде по лінії уточнення, доповнення, протиставлення або повідомлення нових однак. При першому згадуванні предмета мовець обирає найменування із сукупності певних мовних засобів. При повторній номінації автор може використовувати не тільки займенники-замінники, але й інші засоби, що дозволяють досягти стилістичних цілей. До таких засобів належать синоніми-гіпероніми (тобто широкі позначення), метонімічні й оцінні позначення, різноманітні перифрази.

Метою використання варіативних найменувань є прагнення позбутися монотонності повтору, досягти більшої яскравості, виразності, образності висловлювання: *There, on the table, lay a number of parcels. [...] In a flush he realized that they were presents from his patients. Some of the gifts were not wrapped at all (A. Cronin). But he had no words to express his feelings and to relieve them would utter an obscene jest; it was as though his emotion was so violent that he needed vulgarity to break the tension. Mackintosh observed this sentiment with an icy disdain (S. Maugham).*

Стилістичні відмінності у наведених прикладах супроводжуються смисловими розбіжностями.

Для синонімів-замінників характерним є контекстуальне зближення слів в емоційно-оцінному плані. Тому слова можна розглядати як синоніми тільки у певному контексті, у певній ситуації. Такі синоніми називають **контекстуальними**.

Then, with his watch still in his hand, he went up to the policeman, and asked him if he knew what time it was.

«What's the time?» said *the man*, eyeing George up and down with evident suspicion, «why, if you listen you will hear it strike.»

George listened, and a neighbouring clock immediately obliged.

«But it's only gone three!» said George in an injured tone, when it had finished.

«Well, and how many did you want it to go?» replied *the constable*.

«Why, nine,» said George, showing his watch.

«Do you know where you live?» said *the guardian of public order* severely.

George thought, and gave the address (J. Jerome).

Синоніми-уточнювачі. Сутність цього стилістичного прийому полягає у використанні двох або більше синонімів (зазвичай поруч у контактному положенні) для вираження одного й того ж або подібного значення. Такі синоніми використовуються з метою надання найбільш повної характеристики предмета, оскільки кожен із синонімів надає додаткового відтінку значення.

Існують два випадки вживання синонімів-уточнювачів: використання парних синонімів і синонімічні варіації. У другому випадку відбувається «нанизування» подібних найменувань з метою посилення виразного ефекту: мовець обирає мовні засоби, що сприяють досягненню максимального прагматичного ефекту.

Парні синоніми, як правило, не відрізняються своїм стильовим забарвленням: *Finally I wrote my grandmother about it. Her answer came quick and sharp* (M. Twain). [...] *the intent of which perjury being to rob a poor native widow and her helpless family of a meager plantain-patch, their only stay and support in their bereavement and desolation* (M. Twain).

Синоніми з дуже близькими за змістом значеннями відрізняються стилістичним забарвленням. Поєднання синонімів і семантично близьких слів в одному синтагматичному ряді уточнює основний зміст висловлювання й посилює його емотивність.

Використання синонімів-уточнювачів у різних функціональних стилях не є однаковим. Так, у публіцистиці і в художньому мовленні синонімія використовується часто, і її функціональне навантаження полягає в освітленні нюансів значення. В усному типі мовлення синонімія використовується не так часто, а її основне призначення – надання емоційності мовленню. В науковій прозі і в офіційно-діловому мовленні можливості синонімії є обмеженими.

Фігури протилежності

Стилістичні прийоми фігур протилежності характеризуються суміщенням у межах певного контексту двох або більше слів, словосполучень і висловлювань, значення яких є протилежними. Ці значення можуть бути об'єктивно контрастними, або ж сприймаються як такі учасниками комунікації. До стилістичних фігур протилежності відносяться антитеза й оксюморон.

Антитеза – стилістичний прийом, що полягає у зіставленні слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом.

Антитезу можуть утворювати протиставлення:

- діаметрально протилежних ознак, які має один і той самий референт: *I had walked into that reading-room a happy, healthy man, I crawled out a decrepit wreck* (J. Jerome);

- два референти(або більше), які мають контрастні ознаки: «Our master!» cried the wearer bitterly. «He is a man like myself. Indeed, there is but this difference between us – that *he wears fine clothes while I go in rags, and that while I am weak from hunger he suffers not a little from overeating*» (O. Wilde);

- референти, що мають, окрім контрастних, ще й інші різні ознаки. Мовленнєва ситуація може розкрити порівняно віддалений ступінь протилежності ознак, що зіставляються: *New England had a native literature more respectable under the circumstances, while Virginia had none; numerous industries, while Virginia was all agricultural, with but a single crop; a homogeneous society and democratic spirit, while her rival was an aristocracy* (F. Parkman).

Антитезисне протиставлення може здійснюватись за допомогою **узуальних** антонімів: *Bankers' pay is a complex subject that arouses simple emotions*. А також за допомогою **контекстуальних** антонімів: *It may look rather "busy" but it is actually quite simple*.

Синтаксичні конструкції, в яких реалізується антитеза, різноманітні: від простого поширеного речення до складного синтаксичного цілого, абзацу. Найчастіше вона трапляється у безсполучникових реченнях або у складнопідрядних із сполучником *but*. Будується антитеза на паралельних конструкціях, компоненти яких виражаються однаковими членами речення, що розміщуються в однаковому порядку: *Jack (pulling off his gloves): When one is in town one amuses oneself. When one is in the country one amuses other people* (O. Wilde).

Антитеза широко використовується в усіх стилях мовлення, окрім офіційно-ділового. Стилістичні функції антитези: контрастне протиставлення референтів та ритмічна організація висловлювання. Завдяки останній антитеза часто вживається у віршах у поєднанні з анафорою, епіфорою, алітерацією тощо. ниях в сочетанні с анафорой, епіфорой, аллітерацією и др. Цілі вірші і навіть поеми можуть будуватися за принципом антитези.

Оксиморон – це сполучення протилежних за значенням лексичних одиниць, в результаті якого виникає нове смислове

поняття. На відміну від антитези смисловий контраст елементів характеризується певними структурними обмеженнями: вони знаходяться у певних, залежних відношеннях (предикативних, означувальних або обставинних): *And – elegantly threadbare, roundabout and dapper – the two walked side by side* (J. Galsworthy).

Оксиморон розкриває суперечливі сторони явища або подвійність стану, настрою мовця. Один із компонентів оксиморона виявляє об'єктивно існуючу особливість або якість референта, інший – слугує для його суб'єктивної характеристики: «*I despise its very vastness and poorest great men, the hautiest beggars, the plainest beauties, the lowest skyscrapers, the dolefullest pleasures of any town I saw*» (O. Henry).

Семантична несумісність, що супроводжується низьким ступенем передбачуваності породжує не тільки неочікувані сполучення слів, що порушують звичні норми сполучуваності, але й виявляє нові властивості референта.

Окремі висловлення, побудовані за принципом оксиморона, можуть втрачати виразність, перетворюючись на усталені розмовні кліше: *страшенно вродливий, сухе вино, awfully nice, frightfully happy, pretty bad*. Письменники створюють оригінальні оксиморони типу: *a damned saint, an honourable villain, wolfish-ravening lamb* (W. Shakespeare), *the plainest beauty, the littlest great man* (O. Henry).

Фігури нерівності

Зіставлення предметів, явищ, що відрізняються цінністю, значущістю, силою, кількістю або величиною, обов'язково містить в собі поняття інтенсивності. Різна інтенсивність може навмисне використовуватися у мовленні, створюючи тим самим стилістичний ефект.

До стилістичних ресурсів семасіології відноситься використання слів і виразів в одному контексті відносно одного і того ж референта, що відрізняється ступенем значущості змісту (така, що зростає або ж зменшується). Між частинами висловлювання, що йдуть друг за другом виникають відношення нерівності.

До фігур нерівності відносяться:

- а) фігури, сутність яких полягає в актуалізації емоційної насиченості висловлювання: **градація** (нарощування, розрядка),
- б) фігури, що утворюються на основі смислової

двозначності слів або висловлювань (каламбур, зевгма).

Градація – стилістичний прийом, що полягає у поступовому нагнітанні засобів художньої виразності задля підвищення (клімакс або нарощування) чи пониження (антиклімакс або розрядка) їхньої емоційно-сміслові значущості.

Визначають три види нарощування :

- У першому випадку нарощування виникає при використанні декількох одиниць, що характеризують один референт в одному емоційному напрямі Їх значення можна вважати синонімічними: «*Grand view, isn't it?*» said Harris.

«*Magnificent*», I agreed.

«*Superb*», remarked George (J. Jerome).

- До другого типу відносяться градаційні ряди а) з однією тематичною ознакою і б) ті, в яких процес нарощування визначається послідовним логічним розширенням об'єму понять:

а) I...] he used to lift *iron bars, cannon balls, heave dumb-bells* and haul himself up to the ceiling with his teeth (S. Leacock).

б) I let *a day* slip by without seeing her, *then three, a whole week* once (T. Capote); They looked at *hundreds of houses*!, they climbed *thousands of stairs*, they inspected *innumerable kitchens* (S. Maugham).

- У градаційних рядах третього виду нарощування виникає в результаті використання емпатичних повторів - We got to Waterloo at eleven, and asked where the eleven-five started from. Of course nobody knew; nobody at Waterloo ever does know where a train is going to start from, or where a train when it does start is going to, or anything about it (J. Jerome).

Стилістичний прийом нарощування широко використовується у художній літературі й публіцистиці. В авторській оповіді нарощування використовується для створення емоційно-насиченої, образної характеристики персонажів, подій, обставин, у прямій мові дійових осіб – для суб'єктивної оцінки предметів, явищ дійсності. У публіцистиці градація – один з основних засобів емоційного та логічного впливу на слухача або читача.

Розрядка – стилістичний прийом, протилежний нарощуванню, нисхідна градація, при якій елементи висловлювання розміщуються у порядку від семантично більш значущих до менш значущих:

«Can't you get *a story* out of it?» he asked, huskily. «*Some sort of a story*, even if you have to take part of it?»

«*Not a line*», said I (O. Henry).

Розрядка може використовуватись для створення іронії, парадоксів. Алогічність семантичних елементів може породжувати комічний ефект.

Каламбур (англ. pun) — гра слів. – стилістичний прийом, що спирається на комічне обігрування співзвучних слів або словосполучень із несумісними значеннями. В основі каламбуру лежать полісемія, омонімія, жартівлива етимологізація слів та ін.

Каламбур зазвичай використовується для створення комічного або сатиричного ефекту:

The Clerk: *Are you engaged?* (His manner is strangely softened).

Augustus: What business is that of yours? However, if you take the trouble to read the society papers for this week, you will see that *I am engaged* to the Honorable Lucy Popham, youngster daughter of —

The Clerk: That aint what I mean. *Can you see a female?*

Augustus: Of course *I can see a female as easily as a male*. Do you suppose I'm blind?

The Clerk: You don't seem to follow me, somehow. There's a female downstairs: what you might call a lady. She wants to know can you see her if I let her up.

Augustus: Oh, you mean am I disengaged (B. Shaw).

Багато жартів, анекдотів мають в своїй основі гру слів: **52.** A Scotch gentleman asked a friend of his to pay a visit to his house to hear his daughter sing. After she had finished singing, the proud father said to his friend:

«Well, how did you like it? What do you think of her **execution**?»

«Well, I'm in favour of it!»

Зевгма (англ. zeugma) - використання слова у реченні у декількох значеннях (прямих та переносних) одночасно: *Time to put hamburgers, hot dogs, and the Federal Reserve chairman on the grill*.

If the country doesn't *go to the dogs* or *the Radicals*, we shall have you Prime Minister some day (O. Wilde). Дієслово *to go* є компонентом фразеологічного зрощення *to go to the dogs* (*гинути, збанкрутіти*) і як компонент вільного словосполучення *to go to the Radicals* (*непейти до радикалів*), тобто полісемантичне дієслово *to go* реалізує одночасно два значення.

Тема 7

СТИЛІСТИЧНИЙ СИНТАКСИС АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ. СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ

Важливість синтаксису для художнього тексту неодноразово підкреслювалася фахівцями. В. А Кухаренко, спираючись на відомого американського вченого Р. Омана, стверджувала, що “синтаксис не тільки визначає стиль”, а й взагалі всю писемність, яку автор розглядає як „конгломерат речень”

Автор монографії «Синтаксична стилістика» Г. Я. Солганік так визначає коло її досліджень: „Багато засобів зв’язку самостійних речень не лише виконують синтаксичну функцію (поєднання речень), але й ускладнені іншими завданнями (оцінка, коментування, авторське ставлення до викладеного матеріалу та ін.), які вже мають стилістичний характер. Сам вибір засобів, способів зв’язку диктується стилістичними міркуваннями, або, інакше кажучи, стильовою функцією синтаксичних форм, під котрою мається на увазі та роль, яку відповідний засіб виконує в художньому тексті, крім вираження ним власне граматичних зв’язків і відношень, і яка проявляється в актуалізації стилістичної значимості цієї синтаксичної форми”.

Синтаксис втілює різні тональності й різний ступінь конкретності та абстрактності світосприйняття чи навіть просто опис явищ досить виразно і не менш розмаїто, ніж лексика. Т. І. Сільман простежує наступну залежність синтаксичного компоненту стилю від світосприйняття автора: “Письменник може бачити світ, наприклад, в суворому співвідношенні причинно-наслідкових зв’язків. Такий підхід обов’язково позначиться на перевазі в його синтаксисі струнких логічних відношень, які вірогідніше за все знайдуть своє вираження в розгорнутій структурі складнопідрядного речення при відповідному використанні системи підрядних сполучників. Іншому письменнику світ уявляється в його «первозданній» фрагментарності – і це також повинно мати свої наслідки в самому характері його синтаксичних побудов: фраза його, з усією вірогідністю, буде більш простою і вільною, в значній мірі паратаксичною, а логічні зв’язки відійдуть на

другий план” [3, с. 9]. Але навряд чи в будь-якому тексті сучасної літератури можна знайти чистий прояв зазначених особливостей. Як правило, це – поєднання або чергування різних перспектив з місцевою перевагою однієї чи іншої.

Як вірно зазначив Н.С. Поспелов, синтаксичний рух всередині абзацу розкриває сам процес формування творчої думки художника слова. Тому поглиблене вивчення синтаксичної динаміки композиційної структури в літературно-художніх творах повинно допомагати розкриттю художніх задумів письменника.

Але не треба забувати, що будь-яка синтаксична побудова експресивно наповнена. Найкласичніша модель речення, суворо витримана в граматичному сенсі у різних контекстах може бути використана для вираження широкого діапазону експресивності.

Вибір автором тієї чи іншої конструкції веде до надання стилістичного забарвлення твору.

Предметом синтаксису є, як відомо, речення та словосполучення. Всі синтаксичні структури, що мають стильову виразність групуються у відповідності з представленими в них типами відхилення від норми, а саме:

- Незвичайне розміщення елементів, тобто, насамперед, різні види інверсії.
- Переосмислення, або транспозиція, синтаксичних конструкцій.
- Введення елементів, які нової предметної інформації не дають (наприклад, різні види повторів).
- Пропуск логічно необхідних елементів: асиндетон, еліпсис, замовчування, апозіопезис тощо.
- Порушення замкнутості речення: анаколупф, вставні конструкції.

Отже, *порушення звичайного порядку слідування членів речення*, в результаті якого будь-який елемент виявляється виділеним і отримує спеціальні конотації емоційності або експресивності, називається інверсією. Інверсія визначається положенням синтаксично пов'язаних між собою членів речення відносно один одного. Зміна порядку слів не може бути необмеженою, вона відповідає деяким правилам, тобто використовуються далеко не всі можливі розміщення, а тільки деякі. Так, наприклад, підмет може

слідувати за дієсловом, але артикль і вказівний займенник мають обов'язково передувати іменнику, до якого вони відносяться.

Можливі зміни порядку слів, які не змінюють граматичного значення і не пов'язані з експресивністю або емоційністю, але мають функціонально-стилістичну забарвлення. До таких належить, наприклад, віднесення прийменника в кінець речення, можливе тільки в розмовному стилі. *No longer do investors have to pay such a big premium for quality* (The Economist, Oct.5, 2006). Або *"Flowers! You wouldn't believe it, madam, the flowers he used to bring me."*

В книжковій мові аналогічний ефект створюється, навпаки, відтягуванням: психологічно важливий елемент ставлять у кінці речення, чим створюється деякий напружене очікування, оскільки читач не отримує звичного йому вказівки на предмет промови на початку повідомлення.

Експресивна та функціонально-стилістична забарвлення інверсії характерна переважно для прози, оскільки у віршах порядок слів підпорядковується ритміко-інтонаційної структури вірша, а розташування компонентів синтаксичних конструкцій відносно вільне. Стилістичну інверсію, яка, підкоряється відомим обмеженням, слід відрізнити від порушень звичайного порядку слів у мовленні персонажів-іноземців. Такі порушення використовуються, наприклад, Е. Форстером, Е. Хемінгуейм і багатьма іншими авторами в мовних характеристиках.

Переосмислення або транспозиція синтаксичних структур: Однієї з основних класифікацій речень у синтаксисі є, як відомо, класифікація по меті висловлення на оповідальні, питальні, окличні й спонукальні. Відомий також поділ речень на стверджувальні й негативні. Проте за інтенцією автора стверджувальні за формою речення можуть використовуватися запитання, якщо той хто запитує хоче показати, що він уже здогадується про те, якою буде відповідь, і йому це не байдуже. Вони також можуть служити як спонукання до дії. Так звані риторичні питання слугують емпатичним ствердженням, а наказові речення можуть іноді передавати не спонукання до дії, а погрозу або глузування. Всі ці зрушення, тобто вживання синтаксичних структур у невластивих їм денотативних значеннях і з додатковими конотаціями, називаються транспозицією, що є досить розповсюдженою в розмовному мовленні. Риторичне запитання, яке не передбачає відповіді й ставиться не для того, щоб спонукати

слухача повідомити щось невідоме мовцю. Функція риторичного запитання - привернути увагу, підсилити враження, підвищити емоційний тон, створити піднесеність. Транспозиція питальних речень можлива не тільки по типу риторичного запитання з переходом в емфатичне твердження, але й з переходом у спонукальні й окличні речення, обов'язково більш експресивні, ніж форми без транспозиції. Наприклад: *Aren't you ashamed of yourself!* - Не соромно тобі! *Wasn't it a marvellous trip!* - Ну не чи чудова поїздка!

Види повторів: Проблема повтору привертає увагу дуже багатьох дослідників, число робіт, присвячених повтору, безупинно зростає. Великий інтерес представляє завдання розмежування повтору - виразного засобу й стилістичного прийому, з одного боку, і повтору - типу висування, що забезпечує структурну зв'язаність цілого тексту, що й устанавлює ієрархію його елементів- з іншого.

Повтором, називається фігура мовлення, яка полягає в повторенні звуків, слів, морфем, синонімів або синтаксичних конструкцій в умовах достатньої тісноти ряду, тобто достатньо близько один від одного, щоб їх можна було помітити. Повтори можна розглядати як деяке цілеспрямоване відхилення від нейтральної синтаксичної норми, для якої достатньо одноразового вживання слова. До предметно-логічної інформації повтор звичайно нічого не додає, і тому його можна розцінювати як надлишковість: *Tyger, tyger, burning bright* (W. Blake) не є звертання до двох тигрів - подвоснення тут тільки експресивне. Але повтори передають значну додаткову інформацію емоційності, експресивності й стилізації й, крім того, часто слугують важливим засобом зв'язку між реченнями.

В лекції ми розглянемо не всі, а лише ті види повтору, які є спільними для поезії й прози. Отже повторюватися можуть елементи різних рівнів, і класифікуються повтори залежно від того, які елементи повторюються:

- звуковий повтор у вигляді алітерації,

- повтор слів, який може бути анафоричним, коли повторювані елементи розташовані на початку рядка або епіфоричним, коли вони розташовані в кінці рядка; анафоричний повтор – повтор початкового елемента в наступних реченнях, наприклад: *I cooled off where Frank was concerned; he didn't notice, but I cooled off* (V. Pritchett); епіфоричний повтор – повтор кінцевого елемента в двох або декількох наступних реченнях, наприклад: *Yes, but I was afraid, afraid I'd go to*

one who'd tell Paul. I didn't know who to go to, who I could trust (D. Hammett).

- повтор морфем наприклад повтор кореневої морфеми в словах *live i life*;

-повтор конструкцій - паралельні конструкції *men can breathe i eyes can see* синтаксично побудовані однаково; Різновидом паралелізму є хіазм приклад: *...lives this and this gives...* Хіазм полягає в тому, що у двох сусідніх словосполученнях (або реченнях), побудованих на паралелізмі, друге будується у зворотній послідовності, так що утворюється перехресне розташування однакових членів двох суміжних конструкцій;

- менш відомий вид паралелізму це анадиплозис - фігура, що полягає в повторенні слова на стику двох конструкцій. Таке підхоплення показує зв'язок між двома ідеями, збільшує не тільки експресивність, але й ритмічність. *"Mine be thy love, and thy love's use their treasure."* —*Shakespeare, Sonnet 20.*

Полісиндетон – навмисний повтор службового елемента: *The tent is soaked and heavy, and it flops about, and tumbles down on you, and clings round your head, and makes you mad.* Наприклад: *She had herself a rich ruby look, for what with eating and drinking, and shouting and laughing and singing her face was crimson and almost steaming* (J. Priestley).

Синтаксичні засоби компресії (пропуск елементів висловлення)

Пропуск логічно необхідних елементів висловлення може приймати різноманітні форми й мати різні стилістичні функції. Сюди відносяться використання односкладних і неповних речень (еліпс), безсполучникові речення або асиндетон, умовчання або близький до нього апозіопезис і зевгма.

Еліпс (ellipsis) це стилістична фігура, що полягає у навмисному пропуску будь-якого члена речення, який зрозумілий з контексту. Він часто зустрічається в розмовному стилі. Наприклад: *"But I thought he was..."*- підвищення емоційності мовлення. Будучи особливо характерним для розмовної мови, еліпс навіть і поза діалогом надає висловленню інтонацію живої мови, динамізм, а іноді й деяку довірчу простоту.

Умовчання - обрив висловлення в силу напливу почуттів, які заважають закінчити думку або людина не прагне її закінчувати. *And oh! If ever I should forget, I swear - But that is impossible and cannot be.*

Це явище часто плутають з апозіопезисом бо дуже близькі. Але умовчання свідомо надає слухачеві шанс здогадатися про недосказане, а при апозіопезисі він, справді чи удавно, неспроможний продовжувати від хвилювання чи вагання.

Апозіопезис – раптовий обрив думки на середині висловлювання або недосказання її до кінця, що викликано різними обставинами, ситуативною зумовленістю – обережністю, небажанням продовжувати неприсмну розмову і т.п. Наприклад: *"Are you – are you and Paul...? "* she stopped, squeezing my arm (D. Hammett); *"It can be – you don't mean.."* (A. Christie).

Ассиндетон - відсутність службових елементів (союзів) коли пропускається логічна ланка для лаконізму, компактності. Пропуск сполучників може бути продиктований вимогами ритму. При довгих перерахуваннях він дає стрімку зміну картин або підкреслює насиченість окремими частковими враженнями в межах загальної картини. *...and that government of the people, by the people, for the people shall not perish from the earth"*. Abraham Lincoln, Gettysburg Address

Зевгма - конструкція з неоднорідними зв'язками підпорядкованих елементів із спільним підпорядковуючим словом: *He will put on kimono, airs, and the water to boil for coffee.* (для створення комічного ефекту Put on airs – устоявшее словосочетание (принимал серьёзный вид).

До засобів компресії декотрі дослідники відносять також номінативні ізольовані конструкції, тут преш за все мова йде про «**парцеляцію**» - навмисне розділення єдиної синтаксичної структури речення на дві та більше самостійних частини. Наприклад: *It angered him finally. With a curious sort of anger Detached, somehow, separate from himself* (C.B. Gilford);

Порушення замкнутості речення

Анаколуф (від грец. непослідовний) - риторична фігура, що складається в навмисному порушенні граматичної узгодженості членів речення, допущена через недогляд або як стилістичний прийом. Так само може називатися і ненавмисна стилістична помилка. Анаколуф за природою носить видільної характер і відіграє свою роль на тлі граматично правильної мови. Анаколуф широко застосовується як засіб гумористичного, сатиричного зображення: *Вы меня извините, я человек, который неработающий. Вы желаете сделать вопрос?*

(Часто Ваші переклади з іноземної мови звучать як аноколуф) Англійський приклад анаколуфа можна навести з книги О. Кейсі *Come into the garden, Maud, For the black bat. Night, has flown, Come into the garden, Maud, I am here at the gate alone...*

Вставними називаються такі конструкції, які вживаються для доповнення, роз'яснення чи уточнення предметного змісту речення. Вони передають додаткові відомості до змісту речення чи окремого його члена. Вони виділяються комами, тире або дужками. Невеликі вставлені конструкції, які стоять переважно в середині основного речення і мають з ним тісніший змістовий зв'язок, виділяються з обох боків тире: *yet the girl behind the bar – at whom I have been staring for the last five minutes – smokes on unconcernedly, looking everywhere except at me.*

До жодної з названих груп не належить таке важливе синтаксичне явище, як речення-період. Періодом називається гармонійна за формою складна синтаксична конструкція, що характеризується особливою ритмічністю і впорядкованістю частин, і навіть винятковою повнотою і завершеністю змісту. Найчастіше період будується як складно підрядне речення з однорідними підрядними, які як правило знаходяться на початку речення. У композицію періоду втягуються ті чи інші члени речення, наприклад, дієприкметникові звороти виконують функцію обставин. (ті, хто вивчає нім мову як другу іноземну вже звикли до періодів часто використаних в нім текстах)

Текстовий рівень. Абзац

Іншим важливим синтаксичним засобом є поділ на абзаци, що є суттєвою стороною будь-якого тексту і пов'язана зі стилем та ритмом твору. Теорія абзацу відноситься до робіт А.М. Пешковського і детальніше розроблялась в роботах Т.І. Сільман та Н.С. Поспелова. Користуючись терміном «абзац» А.М. Пешковський шкодував, що має запозичувати типографічний термін, бо підходящий синтаксичний відсутній. Пізніше ці терміни з'явилися. Пропоную використовувати наступне визначення абзацу, яке приводить П.С. Дудик: Абзацом називається відрізок письмовій промови від одного абзацу до іншого, становить відносно закінчений відрізок літературного тексту.

Абзац, зорієнтований на досягнення певної стилістичної мети, може слугувати:

- засобом увиразнення, актуалізації, підсилення комунікативно важливих фрагментів тексту;

- засобом логічного й композиційного членування висловлювання, основу якого становить узагальнення чи конкретизація, подрібнення певних відрізків мови;

- засобом найдоцільнішої ритмізації мовлення.

Г.Я. Солганик в своїй роботі пропонує наступні функції абзацу:

1. Абзац оформлює початок нової думки і в той же час сигналізує про кінець попередньої. За висловлюванням Л.В. Щерби, абзац «поглиблює попередню точку та відкриває зовсім новий хід думки» [с.172].

2. Абзац виконує у тексті експресивно видільну функцію. Якщо автору потрібно виділити, підкреслити певне речення, часто він робить це за допомогою абзацу.

3. Важлива функція абзацу-окремого речення – це графічне виділення, оформлення композиційно-синтаксичних одиниць тексту – строфу, фрагментів. Так само як точка сигналізує про кінець попереднього речення, а велика літера – про початок нового речення, так і знак абзацу виражає розділ між прозаїчними строфами. Тобто, абзацне розділення прояснює композиційно-синтаксичну структуру тексту. В стилістично нейтральному мовленні співпадіння абзаців та прозаїчних строф є правилом.

4. Нерідко абзацне розділення тексту не співпадає з його композиційно-синтаксичним розділенням. В цьому випадку абзац виконує дуже важливу функцію смислової і стилістичної роздільності тексту, що виступає як доповнення та ускладнення його композиційно-синтаксичної структури. При цьому абзац може розділяти прозаїчну строфу, виділяючи одне або два речення, або, навпаки, об'єднувати декілька прозаїчних строф.

5. Абзац бере участь у ритмічному розділенні тексту, яке тісно пов'язане зі змістовим ритмом. Ритмічне розділення створюється за допомогою абзацних пауз, що довші, глибше ніж паузи які створює крапка.

Підсумовуючи: мовні засоби різних рівнем використовуються автором для створення того впливу на адресата. І наше завдання як філологів-фахівців вмісти розрізняти ці засоби так користуватися

ними при перекладі тексту, щоб якнайкраще передати авторський стиль оригіналу.

Стилістичний аналіз тексту

Одним із видів пізнавальної, навчальної та естетичної діяльності майбутнього перекладача є читання різних текстів, зокрема художніх, технічних, газетних із їх наступним аналізом й оцінкою. Останнє зумовлює врахування психологічних особливостей проходження процесів сприймання образів у художньому творі, його ідейного спрямування. Сприймання твору не обмежується лише пізнавальним компонентом, а включає також психічні й емоційно-естетичні переживання. На підставі цього виділяється два типи ставлення до подій художнього тексту: 1) емоційне, яке складається на основі конкретного оперування образними узагальненнями; 2) інтелектуально-оцінне, у якому учні використовують моральні поняття на рівні елементного аналізу.

Стилістичний аналіз допомагає чіткіше розуміти те, про що хотів сказати автор. Однак для того, щоб правильно оцінити все те, що говориться в тексті, потрібно вміти правильно розкласти його на маленькі, але важливі шматочки. І не менш важливо грамотно провести їх аналіз, щоб зрозуміти, де і які акценти розставив автор.

Починаючи аналізувати текст з точки зору стилістики, пам'ятайте, що в першу чергу ви повинні зрозуміти основну думку і структуру тексту. А це все і визначає метод аналізу. Адже більш детальне вивчення тексту має побачити і оцінити мовні особливості тексту, мовні звороти, які використовує автор, а також атмосферу і навколишнє середовище навколо героя, в якій ці фрази і вимовляються.

Під час аналізу ви повинні докладно відповісти на питання, з чого і як зроблено текст. А це означає, що необхідно визначити функції мовних засобів, визначити, чому саме їх автор вибрав в тому чи іншому контексті і зрозуміти, наскільки вони тут доречні. Звичайно ж, коли стилістично аналізується текст, написаний класиком і заслуженим авторитетом в галузі літератури, то тут можна виправдати багато неточності і пробачити їх. А у разі коли пишеться шкільний твір або будь-яка наукова робота, стилістичні неточності легко можуть стати причиною низької оцінки чи засудження з боку

викладацького складу. Тому аналізувати текст потрібно украй ретельно.

Не менш важливим пунктом аналізу тексту є обчислення експресії в тексті. При глибокому дослідженні твору потрібно визначити, якими саме акцентами й емоційними фарбами наділений певний уривок. Також необхідно відповісти на питання – чому саме цей вид стилістичного забарвлення слів вжито тут. До того ж, необхідно пам'ятати, що в одному тексті можуть поєднуватися різні види експресії мови.

Всі мовні засоби, котрі допомагають виразити імпліцитний та естетичний зміст твору, не випадкові у ньому, а становлять своєрідну продуману систему і поділяються на дві групи: 1) пов'язані з якісними характеристиками мовних одиниць і 2) пов'язані з їх кількісними відношеннями в тексті. Такі засоби виділяються на всіх мовних рівнях. Під якісними характеристиками розуміються такі, котрі передбачають вибір одиниці з ряду однорідних і які виникають у випадках: а) маркованості щодо нейтральної мовної одиниці; б) відсутності у системі мови і створення автором (неологізми, okazionalіzми); в) переосмислення і набуття нового (переносного) значення. Кількісні характеристики пов'язані з повтором і самих одиниць, і їх значень (лексичних, граматичних). Вони також охоплюють усі рівні мови: в фонетиці – це алітерації та асонанси; в лексиці – вживання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів; у морфології – переважаюче використання певних частин мови чи їх граматичних категорій; у синтаксисі – переважання однотипних (у певному відношенні) конструкцій або пряме повторювання слів, словосполучень, речень.

Далі ми розглянемо згальну схему стилістичного аналізу тексту:

- 1 визначити стиль, підстиль і жанр тексту;
- 2 сфера спілкування й ситуація, на яку текст орієнтований;
- 3 основні функції тексту (спілкування, повідомлення, вплив);
- 4 характер адресата з урахуванням стилістичних особливостей тексту;
- 5 тип мислення, відбитий у тексті (конкретний; узагальнено-абстрагований, образний і ін).;
- 6 форма (письмова), тип мовлення (опис, оповідання, міркування і їх можлива комбінація), вид мовлення (монолог, діалог, полілог);

7 стильові риси, характерні для тексту з урахуванням його стилістичної маркованості;

8 мовні прикмети стилю, відбиті в тексті;

9 образ автора й мета його текстової діяльності;

10 індивідуально-авторські стилістичні особливості тексту на рівні відбору мовних асобів і їх організації, включаючи стилістичні прийоми. Тобто аналіз мовних засобів (фонетико-орфоепічних, графічних, лексичних, морфемно-словотвірних, морфологічних, синтаксичних), що мають ідейно-естетичне навантаження, є основою тропів і стилістичних фігур.

10 пункт аналізу включає найбільше інформації тому потрібно зупинитися на ньому окремо. Адже саме на цьому етапі ми повинні віднайти явища всіх мовних рівнів авторської виразності.

а) явища фоносемантики:

- звукопис: асонанс, алітерація, дисонанс, паронимазія, ономотопея;

- роль у тропях і стилістичних фігурах фонетичних засобів;

б) Характеристика лексики за походженням і тематикою (семантичний рівень):

- стилістична характеристика лексики (книжна, розмовна; нейтральна, стилістично забарвлена);

- функції багатозначних слів;

- доцільність використання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів;

- роль лексичних засобів у творенні тропів, стилістичних фігур;

в) Схема аналізу морфемно-словотворчих засобів художнього тексту:

- інтерпретація дериватів;

- характеристика словотворчих засобів, що надають семантико-стилістичних відтінків словам (зменшуваності, пестливості, згрубілості, урочистості, фольклорності; книжності, розмовності, емоційності, інтимності тощо);

- визначення семантико-стилістичних функцій самостійних, службових частин мови, вигуків (функції конкретизації, емоційності, динамічності, образності тощо);

- характеристика тропів і стилістичних фігур, в основі яких лежать морфологічні засоби (слова певних частин мови, граматичні форми роду, числа, відмінка, особи, часу);

- відбір автором певних граматичних форм у зв'язку із типом мовлення, жанром, стилем, темою, основною думкою твору;

- характеристика тексту з погляду нормативності морфологічних засобів.

г) Схема синтаксично-стилістичного аналізу художнього тексту:

- макро- і мікросинтаксичні структури;

- стилістичні функції простих і складних речень;

- роль двоскладних та односкладних речень (описова, узагальнено-сміслова, виражальна);

- функції однорідних членів речення, вставних і вставлених конструкцій, відокремлених членів речення, вокативів;

- функціонально-стилістична роль прямої мови, мови авторського вступу, невластивої прямої мови;

- синтаксичні одиниці, що стали основою тропів і стилістичних фігур;

- синтаксичні особливості індивідуального стилю мовлення. експресивно-емоційного колориту тексту;

- засоби зв'язку речень у тексті (послідовний, паралельний, радіальний).

Тема 8

ЗВ'ЯЗОК СТИЛІСТИКИ З ІНШИМИ ФІЛОЛОГІЧНИМИ НАПРЯМАМИ

Вивченням стилю займається спеціальна наука – стилістика. До того ж розрізняють декілька типів стилістик. В. В. Виноградов слідом за Балі розрізняв наступні види стилістик: 1. стилістика мови, 2. стилістика мовлення, 3. стилістика художньої літератури. На думку В. В. Виноградова, перша з них повинна займатися поясненням взаємовідношень, зв'язків різних окремих систем, форм, слів, рядків слів і конструкцій всередині єдиної структури мови, на долю стилістики мовлення випадає завдання розібратися в семантичних і експресивно-стилістичних відмінностях між жанрами та видами усного та письмового мовлення.

Стилiстика мовлення і стилістика мови перебувають у нерозривному двосединому зв'язку, вони постійно взаємодіють і саме

ця їх взаємодія забезпечує поступальний розвиток стилістичних ресурсів мови, яка є засобом комунікації в цілому.

Стилістика художнього мовлення базується якраз на обох вищезгаданих науках. Головна її мета (шляхом аналізу) викрити закономірності та проблеми стильової організації літературного твору, визначити і охарактеризувати особливості індивідуального стилю письменника. Ці три різновиди стилістик можна співвіднести з лінгвістикою, літературознавством і загальнофілологічним підходом до вивчення словесного твору.

Предметом лінгвістичної стилістики в художній літературі є мовний художній стиль, під яким розуміється не тільки стиль конкретного літературного твору (художнє висловлювання), але й загальні стилістичні категорії і індивідуальний стиль (стиль письменника), жанровий стиль, стиль літературної школи, епохи і т. д.

Отже, стилістика вивчає мовлення художньої літератури в її співвідношенні з мовою і різними стилями літературного і розмовно-народного мовлення. Звертаючись до будь-якого літературного твору (або цілого спадку письменника) представник стилістики встановлює своєрідність відбору і використання в цьому творі граматичних, лексичних, фонетичних засобів мови і його різних стилів. Мовлення письменника в його співвідношенні з мовою – ось предмет і проблема стилістики.

Співдружність стилістики з теорією комунікації, психолінгвістикою, теорією мовленнєвого акту змусило мовознавців подивитися на текст не тільки як на готовий продукт мовленнєвої творчості, але й як на процес, як на мову в дії і як на складову частину суспільної практики людини. Відповідно цьому на перший план висунувся так званий “комунікативний підхід до тексту”, в основі якого лежить дослідження і опис тексту не як готового продукту мовленнєвої діяльності, а як ланцюжка послідовних мовленнєвих дій. Саме в рамках цього підходу розвивалися сучасні лінгвістичні концепції аналізу тексту, такі як теорія мовленнєвих актів, когнітивна лінгвістика, прагматика, аналіз дискурсу тощо.

Отже, в 90-ті роки посилюється нова направленість в стилістичних дослідженнях художніх текстів. Вона пов’язана з орієнтацією на мовну особистість, що „стоїть за текстом”. На відображення її картини світу, на характер змістовного розгортання тексту і способи його інтерпретації. Стилістика художнього мовлення

стає комунікативною стилістикою тексту, націленою перш за все на пізнання його художнього змісту, а через це – на вивчення ідеостилія автора. Сучасна стилістика художнього мовлення зближається з літературознавством, неориторикою, герменевтикою, психолінгвістикою, соціологією, прагматикою, які вивчають комплекс проблем взаємодії адресанта і адресата.

Коротко зупинимося на головних філологічних дисциплінах останніх років. В історії науки 20 століття одним з найцікавіших і найважливіших її подій з'явилося виникнення такої нової науки, як *когнітологія чи когнітивна наука*. Когнітивна наука, спрямована на дослідження когніції розуму і пізнання у всіх аспектах його існування відразу ж спробувала об'єднати не дві які-небудь науки, а із самого початку свого виникнення стала встановлювати контакти між декількома фундаментальними науками одночасно. Когнітивна наука є не просто міждисциплінарною, але і що намагається об'єднати, з одного боку, старі традиційні фундаментальні науки, з іншого - підключити до себе нові і навіть науки, що розвиваються паралельно з нею: теорію інформації, різні методи математичного моделювання, комп'ютерні науки, нейронауки.

Сьогодні під когнітивною лінгвістикою розуміють лінгвістичний напрямок, в центрі уваги якого знаходяться мова як загальний когнітивний механізм, як когнітивний інструмент - система знаків, що відіграють роль у репрезентації (кодуванні) і в трансформуванні інформації.

У когнітивній лінгвістиці розглядаються ті і тільки ті когнітивні структури і процеси, що властиві людині як *homo loquens*. А саме, на передньому плані знаходяться системний опис і пояснення механізмів людського засвоєння мови і принципів структурування цих механізмів. Для когнітології важливо встановити, якими типами знання, і в якій формі володіє людина, як представлено знання в її голові, як опановує людина знання і як вона його використовує. Вивчення розуму не може обмежуватися рамками однієї дисципліни, звідси об'єднання наук і становлення когнітивної науки як міждисциплінарної, котра виробляє методи і прийоми з метою більш повного пізнання одного з самих складних феноменів природи. Пам'ять, увага, уява, мислення, сприйняття - окремі механізми обробки інформації - безпосередні складові когнітивної системи розуму.

І все-таки визнаючи за розвитком когнітивної лінгвістики велике майбутнє, варто підкреслити, що як сутність, так і предмет дослідження когнітивної лінгвістики визначають аж ніяк не однозначно, хоча характеризуючи дану науку в сучасному її стані можна виділити 4 головних ознаки:

1 Ментальність - мова розглядається як підсистема в процесі пізнання, головним тут є дослідження репрезентації мовної системи в загальній ментальній системі.

2 Динамізм - механізми реалізації також розглядаються як детермінанти мовної компетенції і включаються в лінгвістичний аналіз.

3 Інтегративність - враховуються репрезентативні і процесуальні аспекти всіх компонентів мовної системи.

4 Міждисциплінарність - в лінгвістичний аналіз, як було вже відзначено, втягують дані інших когнітивних наук, що є визначальною рисою когнітивної лінгвістики.

Центральним поняттям когнітивної лінгвістики є насамперед когніція. Під когніцією розуміють сукупність психічних, ментальних, розумових процесів сприйняття світу, спостереження за навколишнім, категоризації, мислення мови, які слугують обробці і переробці інформації, що надходить до людини або ззовні по різним чуттєво-перцептуальним каналам, або вже засвоєної і реінтерпретуемій людиною.

Інше важливе для когнітивної лінгвістики поняття - концепт. Під концептом розуміють насамперед оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикона, концептуальної системи, усієї тієї картини світу, що відбита в людській психіці. Поняття концепт відповідає уявленню про ті змісти, якими оперує людина в процесі мислення і які відбивають зміст досвіду і знання, зміст результатів всієї людської діяльності і процесів пізнання світу у виді наших "квантів" знання.

Концепти зводять різноманітність явищ, які спостерігаються та уявляються, до єдиного, підводячи їх під одну рубрику. Вони дозволяють зберегти знання про світ і виявляються будівельними елементами концептуальної системи, сприяючи обробці об'єктивного досвіду шляхом підведення інформації під визначені вироблені суспільством категорії і класи. Отже, концепт варто розуміти як будь-яку дискретну змістовну одиницю колективної свідомості, що

відбиває предмет реального чи ідеального світу, збереженого в національній пам'яті носіїв мови у виді пізнаного субстрату. Концепт вербалізується, позначається словом, інакше його існування неможливе.

Художній концепт є немов би заступником образу, в силу чого природа художнього освоєння світу відрізняється емоційно-експресивної маркованістю, особливим словесним малюнком, у якому фарбами виступають експлікуємі вербальними знаками образи й асоціативно-символьні констеляції.

На думку Д.С. Лихачова, "концепт є уявним утворенням, що заміщає нам в процесі думки невизначену безліч предметів того самого роду... Він може бути заступником деяких сторін чи предмета реальних дій".

Ще один тважливий термін когнітивної лінгвістики – фрейм. Під фреймом розуміють насамперед організацію уявлень, збережених в пам'яті плюс організацію процесів обробки і логічного висновку, які оперують над цим сховищем. Фрейм - це структура даних для представлення стереотипних ситуацій, особливо при організації великих обсягів пам'яті. Поняттю фрейм відповідають також поняття схема в когнітивній психології, асоціативні зв'язки, семантичне поле. Ч. Філлмор вважає, „ структури знань, які називаються фреймами, схемами, сценаріями іті., являють собою пакети інформації (що зберігаються в пам'яті або створюються в ній по мірі необхідності з компонентів, що в ній знаходяться), які забезпечують адекватну когнітивну обробку стандартних ситуацій.

Наступною лінгвістичною дисципліною комунікативного вивчення тексту є *теорія мовленнєвих актів*. Об'єктом теорії мовленнєвих актів як логіко-лінгвістичного напрямку науки, що вивчає вербальну комунікацію, є мовленнєвий акт - одиниця мовного спілкування; ситуативно і інтенційно обумовлене мовне висловлення говорючого, орієнтоване на адресата і його результуючу реакцію. Дослідження одиниці мови в співвідношенні з метою, намірами що говорить, із правилами мовного поведження, прийнятими в даному суспільстві, а також з врахуванням реагування адресата, "спроба глянути на мовлення і на мову через призму дій носія мови і визначити значення як вживання речення в конкретних обставинах" обумовлюють значимість положень даного напрямку для інтегративної теорії тексту і комунікації. Тим більше що теорія

мовних актів стала одним із джерел сучасної прагматики і зараз розглядається в єдності з нею для вивчення закономірностей інтерактивності комунікантів у визначеній прагматичній ситуації.

Теорія мовленнєвих актів вчить тому, як діяти за допомогою слів, "як маніпулювати речами за допомогою слів". В концепції Дж. Остіна цілісність мовленнєвого акта забезпечується трьома мовленнєвоактовими операціями, групами дій 1) локуцією - "говорінням" в спряженості фонетичного (промовляемого), фатичного (лексикалізації і граматицізації висловлення), ретичного компонентів (змістопородження і референтної співвіднесеності); 2) ілокуцією (ілокутивними силами), тобто наміром, метою, продуманим розрахунком (інформування, наказ, попередження і т. і.); 3) перлокуцією, тобто наслідками досягнення результату мовного акта, виходячи з впливу говорючого на свідомість і поведіння адресата (переконання, спонування, лякання, подив, омана адресата нашими діями). Така потрійна дія "розширює інтерпретативну граматику мови - тоді враховується й та обставина, що розуміння речення далеко виходить за межі буквального значення, і подаваних з його допомогою намірів".

Вчені розмежують наступні класи мовленнєвих актів відповідно до ілокутивної сили: 1) репрезентативи, чи асертиви - зобов'язують говорючого відповідати за істинність висловлення (похвальба, скарга); 2) директиви - примушення, наказ, прохання, благання, порада, запрошення; 3) комісиви - накладають зобов'язання на говорючого виконати те, що він обіцяє; 4) експресиви - вираження психологічного, емоційного стану говорючого (етикетні) - співчуття, поздоровлення, вибачення; 5) декларативи - призначення на посаду, присвоєння імен, звань, винесення вироку і т. і., жорстко регламентовані соціальними конвенціями.

В галузі наміру мовця стилістики тісно перетинається з іншими сучасними напрямками аналізу тексту. Одним з них є *прагматика*. Одним із практично важливих ознак визначеної організації тексту є його прагматична спрямованість, що веде до досягнення визначеного результату для комунікантів (всі види впливу на комуніканта, починаючи від зрозумілості і закінчуючи очікуванням визначених дій).

Одним із прагматичних аспектів позиції адресанта є розгляд його інтерпретаційної сутності. Вона полягає в тому, що створюючи

текст, повідомлення, він інтерпретує його відповідно до прочитаного чи почутого, вступаючи в діалогічні відносини з чужим словом. Іншою дослідницькою позицією лінгвопрагматики є адресат. Дана позиція обумовлює вивчення перлокутивного ефекту або реакції адресата, створення їх типології, аналіз комунікативної компетенції реципієнта, знання їм правил виводу непрямих і прихованих змістів, пресупозицій, евристичної активності інтерпретатора і т. і. Наступна позиція лінгвопрагматики - інтерактивність комунікантів - орієнтована на дослідження форм мовленнєвої взаємодії, її різних сторін; соціальної, психологічної, етикетної, особистісної і т. і. Ще одна позиція лінгвопрагматичних досліджень орієнтована на ситуацію спілкування. З цією метою аналізуються проблеми референції висловлень, їх просторово-часовий і ін. дейксис, тобто вказівка на час і місце ситуації, причину, ціль і т. і.; вплив комунікативної ситуації на тематику і форми висловлень, контекстуальний вплив і т. і.

Прагматичний аналіз не обмежений значенням слова і висловлення. Він пов'язаний із застосуванням дискурсу. Поняття дискурсу є чи не найпопулярнішим в сучасній лінгвістиці тексту. *Дискурс* відбиває суб'єктивну психологію людини і, отже, на відміну від теоретичного міркування він не може бути відчужений від говорючого.

Багатозначний термін ряду гуманітарних наук, предмет яких прямо чи опосередковано припускає вивчення функціонування мови, - лінгвістики, літературознавства, семіотики, соціології, філософії, етнології й антропології.

Чіткого і загально визнаного визначення "дискурсу", яке охоплює всі випадки його вживання, не існує, і не виключено, що саме це сприяло широкій популярності, придбаній цим терміном за останні десятиліття: пов'язані нетривіальними відносинами різні розуміння вдало задовольняють різні понятійні потреби, модифікуючи більш традиційні уявлення про мовлення, текст, діалог, стилі і навіть мову.

Як і стиль це одне з найбільш невизначених понять сучасної лінгвістики тексту. П.Серію виділяє вісім значень терміна "дискурс": 1) еквівалент поняття "мовлення" (по Ф.Соссюру), тобто будь-яке конкретне висловлення, 2) одиницю, що за розмірами переважає фразу, 3) вплив висловлення на його одержувача з врахуванням ситуації висловлення, 4) бесіду як основний тип висловлення, 5)

мовлення з позицій мовця в протилежність оповіданню, що не враховує таку позицію (по Е.Бенвеністу), 6) вживання одиниць мови, їх мовну актуалізацію, 7) соціально чи ідеологічно обмежений тип висловлень, наприклад, феміністський дискурс, 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень умов створення тексту.

На нашу думку, розуміння дискурсу Н.Д.Арутюновою на сучасному етапі розвитку науки є одним з найбільш узагальнюючих, що включає всі вище перераховані підходи до вивчення дискурсу: "Дискурс - зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними - прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами; текст, взятий в подійному аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)"

З усіх лінгвістичних дисциплін стилістика чи не найтісніше пов'язана з *психолінгвістикою* — наукою, що вивчає основи мовленнєвої діяльності людини, психологію мовлення, механізми породження і сприймання мовлення. Психолінгвістика досліджує і моделює всі етапи мовленнєвої діяльності і пов'язані з ними психічні процеси: цільову настанову, прогнозування, проблему вибору, багаторівневий характер дій, спрямованих на досягнення мети, актуалізацію найвищого рівня і автоматизацію нижчих (фонових) рівнів, добір слів за асоціативними зв'язками, врахування ситуацій, актуальне членування висловлення на «дане» і «нове», розгортання нового шляхом деталізації найменувань, синтагматичну організацію розгорнутого найменування, конструювання тексту.

Готовий текст для мовця є завершальним етапом мовлення, а для слухача — початковим, з нього починається сприймання (перцепція) і відбувається процес імовірного декодування тексту відповідно до цільової настанови мовця і слухача (що хочемо сказати і почути). Попередній шлях породження мовлення і конструювання тексту буде правильним, якщо відбулося розуміння висловленого в кінці комунікативного акту, тобто у слухача. Однак це значною мірою залежить від підготовленості слухача, його особистих якостей, конкретної ситуації. Стилiстика використовує дані психолінгвістики про механізми породження мовлення, відбір з асоціативного поля потрібних елементів, синтагматичне розгортання тексту, деталізацію найменувань.

Психолінгвістика, оперуючи мовним матеріалом, розробляє загальну теорію мовленнєвої діяльності, моделює породження і декодування мовлення. А стилістика спирається на матеріал психолінгвістики, щоб розкрити принципи побудови зв'язного тексту з дискретних мовних одиниць, щоб зрозуміти механізм вибору з ряду одиниць однієї потрібної, виявити ті мовні засоби, з допомогою яких спрямовується інформація на конкретного слухача (особистість, яка сприймає). В тексті, особливо художньому, стилістично маркованим, як правило, є те, що йде від особистості мовця (а не від змісту інформації) і спрямоване на особистість слухача (читача), що розраховане на багаторівневий процес сприймання (логічного, образного, візуального, акустичного, дактильного тощо).

Робота з авторським текстом будь якого стилю неможлива без розуміння поняття *гендер*. Гендер створюється (конструюється) суспільством як соціальна модель жінок і чоловіків, що визначає їх становище і роль у суспільстві та його інститутах (сім'ї, політичній структурі, економіці, культурі та освіті, та ін.)

У самому загальному плані дослідження гендера в мовознавстві стосується двох груп проблем.

1. Мова та відображення в ньому статі. Мета такого підходу полягає в описі та поясненні того, як маніфестується у мові наявність людей різної статі (досліджуються в першу чергу номінативна система, лексикон, синтаксис, категорія роду тощо), які оцінки приписуються чоловікам і жінкам і в яких семантичних областях вони найбільш помітно / чітко виражені.

2. Мовленнєвий і в цілому комунікативна поведінка чоловіків і жінок, де виділяються типові стратегії і тактики, гендерно специфічний вибір одиниць лексикону, способи досягнення успіху в комунікації, переваги у виборі лексики, синтаксичних конструкцій і т.д. - Тобто специфіка чоловічого та жіночого мовлення.

Асоціативні поля в чоловічого та жіночого мовлення співвіднесені з різними фрагментами картини світу: спорт, полювання, професійна, військова сфера (для чоловіків) і природа, тварини, навколишній повсякденний світ (для жінок).

Сьогодні дослідник и визначають такі типові риси для чоловічої письмової мови: використання армійського і тюремного жаргону; часте вживання вставних слів, особливо мають значення констатації: очевидно, безсумнівно, звичайно; вживання великої

кількості абстрактних іменників; вживання при передачі емоційного стану або оцінки предмета чи явища слів з найменшою емоційною індексацією; одноманітність лексичних прийомів при передачі емоцій; використання газетно-публіцистичних кліше; вживання нецензурних слів як; невідповідність знаків пунктуації емоційному напруженню мови.

Жіночій письмовій мові притаманні: наявність великої кількості ввідних слів, визначень, обставин, займенникових підлягають і доповнень, а також модальних конструкцій, що виражають різний ступінь непевності, імовірно, невизначеності (може бути, мабуть, по-моєму); схильність до вживання «престижних», стилістично підвищених форм, кліше, книжкової лексики; використання коннотативно нейтральних слів і виразів, евфемізмів (нецензурно висловлювався замість матюкався; в нетверезому вигляді замість п'яний); вживання оціночних висловлювань (слів і словосполучень) з дейктичeskімі лексемами замість називання особи на; велика образність мови при описі почуттів, розмаїття інвектив та їх акцентуація за допомогою підсилювальних часток, прислівників і прикметників [Баришнікова 2003].

Сьогодні вважається, що гендерні особливості повинні розглядатися в поєднанні зі статусом, соціальною групою, рівнем освіти, ситуативним контекстом і т.д., а також з урахуванням мінливої ситуації в суспільстві. Не можна говорити про чисто жіночий чи чоловічий авторський стиль, а як правило про поєднання їх.

Сучасна інтерпретація текстів пов'язана с сучасним їх напрямком, наукою на межі філософії та філології герменевтикою. Саме слово "*герменевтика*" походить від давньогрецьких міфів, згідно з якими посланник Богів Гермес був зобов'язаний тлумачити й роз'яснити людям божественні звістки. В античній філософії й філології під герменевтикою розуміли мистецтво тлумачення багатозначних символів, інтерпретацію творів стародавніх поетів, насамперед Гомера. Потім це поняття означало мистецтво тлумачення Священного Писання, а потім мистецтво правильного перекладу пам'ятників минулого.

Представники сучасної філософської герменевтики (Є. Бетті, Х.Г. Гадамер, М. Ландман) бачать у ній не тільки метод гуманітарних наук, але й спосіб тлумачення певної культурно-історичної ситуації й людського буття взагалі. Вбачаючи основну проблему філософії в

проблемі мови, вони відхиляють об'єктивне наукове пізнання, безмежно довіряючи непрямим свідомості, втіленим у мові, насамперед письмовій. Знаменитий діяч епохи німецького романтизму Ф. Шлейермахер осмисляв герменевтику насамперед як мистецтво розуміння чужої індивідуальності - "іншого". Предметом герменевтики виступає аспект вираження, тому що саме він є втілення індивідуальності в її прояві.

У сучасному слововжитку герменевтика вживається в трьох основних значеннях: 1) теорія й практика тлумачення текстів; 2) течія в сучасній філософії; 3) як методологія "наук про дух", головним завданням яких є розуміння змісту. Один з великих представників сучасної герменевтики - Рікер Поль - французький філософ, представник феноменологічної герменевтики. Він вважає що герменевтика - це етап у роботі із присвоєння змісту, етап між абстрактною рефлексією й конкретною рефлексією, це виявлення мислення змісту, прихованого в символі. Глибинним він вважає наступну вимогу герменевтики: всяка інтерпретація має на меті подолати дистанцію між минулої культурною епохою, якій належить той або інший текст, і самим інтерпретатором. Явно або неявно всяка герменевтика виступає розумінням самого себе через іншого. Самий короткий шлях Я до самого себе, зауважує французький мислитель, - це мова іншого, що дозволяє мені проскочити відкритий простір знаків. Під опосередкуванням символами Рікер має на увазі ті, що володіють подвійним змістом вираження в традиційних культурах, пов'язані з іменами космічних "елементів" (вогню, води, повітря, землі і т.д.), їх "вимірів" (висота й глибина й т.п.).

Тому під герменевтикою Рікер розуміє теорію операцій розуміння в їхньому співвідношенні з інтерпретацією текстів. Тим самим, слово "герменевтика" означає, на його думку, не інше, як послідовне здійснення інтерпретацій, і доведення різноманітних інтерпретацій до їхнього конфлікту. Гроцием введено такі види інтерпретації: граматична, логічна, історична, технічна, рекомендаційна. Тлумачення у Гроція є способом прояснення текстів, способом усунення нерозуміння, виявлення справжнього несуперечливого змісту текстів із єдиною метою ясного і простого застосування практично.

Ну і нарешті потрібно враховувати для нашої спеціальності зв'язок стилістики з *теорією перекладу*. Для стилістично адекватного

перекладу необхідно: 1) співставити обидві мовні системи (граматичні структури, лексику, фразеологію); 2) співставити стилістичні системи двох мов (відношення в кожній з мов між літературною мовою, діалектами жаргонами протиріччями тощо); 3) співставлення культурних історичних традицій в двох національних цивілізаціях та їх вплив на традиції літературні; 4) співставлення двох індивідуальних художніх систем стилю (автора та перекладача).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. М.: Флинта, 2004. 381 с.
2. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста: учеб.пособие. М. : Флинта : Наука, 2007. 520 с.
3. Брандес М.П. Стилистика текста. Теоретический курс– М: Прогресс-Традиция;, 2004. 416 с.
4. Бурлак Т.Ф., Крохалева Л.С., Кунцевич С.Е. Практикум по стилистике английского языка. Минск: МГЛУ, 2005. 106 с.
5. Волошук В.І. Експресивно-стилістичні функції тропів в оповіданнях В. Борхерта // Мова і культура. – Випуск 13. Том 3 (139). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 98-101.
6. Волошук В. І. Каламбур та перифраз як мовні засоби комічного в сучасному німецькому стислому оповіданні // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Філологічні науки. Вип 33. Кам'янець-подільський: «Аксиома». 2013. С. 75-79.
7. Волошук В.І. Мовні засоби комічного в оповіданнях В. Борхерта // Мовні та концептуальні картини світу. Випуск 30. КНУ, 2010. С. 322-326
8. Волошук В. І. Синтаксичні особливості малої прози З. Ленца // Актуальні проблеми філології та американські студії. Київ, 2008. С. 44-46.
9. Волошук В. І. Стильові функції синтаксису в оповіданнях З. Ленца. // Новітня філологія. Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 236-242 с.
10. Волошук В.І. Структуроутворююча роль мовних лейтмотивів у сучасному німецькому стислому оповіданні // Новітня філологія Випуск 40, 2011. 241-249 с.
11. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов . Вінниця: Нова книга, 2005. 223 с.
12. Єфімов Л.П. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз: Уч.-метод. пос. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004.

13. Лут К.А. Гіпербола як засіб прагматичного впливу в англomовному економічному дискурсі // Науково-практичний журнал «Одеський лінгвістичний вісник». Одеса, 2015. Вип.6. С.88–91
14. Лут К.А. Жанрово-стильові особливості митної документації англійською мовою // Південний архів : зб. наук. праць. № 68. Херсон, 2017. С.104 - 107.
15. Лут К.А. Засоби атракції уваги в анотаціях до аудіозаписів творів класичної музики / «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», 2018. Вип. 21. Том 2. С. 25-30.
16. Лут К.А. Засоби вираження негативної оцінки в англomовному економічному дискурсі // Типологія та функції мовних одиниць. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2016. № 2 (6). С. 96 -105.
17. Лут К.А. Інтерація візуальних та вербальних метафор у популярному економічному дискурсі // Нова філологія. Зб.наукових праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. вип.44. С.83-86.
18. Лут К.А. Міжмовна кореляція евфемізмів у сучасному економічному дискурсі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. Вип. 15, Т. 1. С.144 -147.
19. Лут К.А. Метонімія: когнітивний погляд на традиційний феномен // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск 15. Херсон: Видавництво Херсонського державного університету, 2011.
20. Лут К.А. Міфологічні алюзії у сучасному англomовному економічному дискурсі // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 58. С. 220-222.
21. Лут Е. А. Особенности проявления конвергенции средств выразительности в текстах англоязычного экономического дискурса // Язык. Социум. Культура: Сборник материалов четвертой Всероссийской заочной научной конференции. Саратов: ИЦ «Наука», 2013. С.52–57.

22. Лут К. А., Рябова К.К. Репрезентація аргументативності в англomовних наукових текстах // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: філологія . № 35. Одеса, 2018. С.24-28.
23. Макаренко Е. А., Богданова О.Г. Стилистика англійського мови: Учебное пособие. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2008. 92 с.
24. Мороховский А. Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И. Стилистика англійського мови . К. : Высш. шк., 1991. 272 с.
25. Приходько В. К. Выразительные средства мови : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Изд. Центр «Академия», 2008. 256 с.
26. Рogaва М. Д. О некоторых мовиных средствах выражения экспрессивности и эмоциональности в учебной литературе // Разновидности и жанры научной прозы. М., 1989. С. 59–69.
27. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. К. ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. 336 с.
28. Скребнев Ю. М. Экспрессивная стилистика и лингвистика субмвизыков // Проблемы экспрессивной стилистики : сб. Вып. 2 / под ред. Т. Г. Хазагерова. Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 1992. С. 9-26.
29. Скребнев Ю. М. Основы стилистики англійського мови: Учебник для институтов и факультетов иностранного мови. М. : ООО «Изд-во Астрель», 2000. 224 с.
30. Скребнев Ю. М. Тропы и фигуры как объект классификации // Проблемы экспрессивной стилистики. Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 1987. С. 60–65.
31. Скрипак И. А. Синтаксические средства экспрессивности в текстах научного дискурса // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2008. № 60. С. 252–256.
32. Смелкова З. С., Ассуирова Л. В, Савова М. Р. Риторические основы журналистики: Работа над жанрами газеты : учеб. Пособие. М. : Флинта ; Наука, 2003. 320 с.
33. Телия В. Н. Экспрессивность как проявление субъективного фактора в мови и ее прагматическая ориентация // Человеческий фактор в мови. М.: Наука, 1991. С. 5 – 36.

34. Томашевская К. В. Лексическое представление языковой личности в современном экономическом дискурсе. СПб. : Изд-во С.-Петерб. гос. ун-та экономики и финансов, 1998. 134 с.
35. Троянская Е. С. К вопросу о технико-стилистических приемах в научной речи // Язык научной литературы. М. : Наука, 1975. С. 27–86.
36. Федоров О. В. Очерки общей и сопоставительной стилистики. М. : Высшая школа, 1971. 196 с.
37. Швецова О. А. К проблеме становления научного стиля в английском языке (прием интимизации повествования) // Язык научной литературы / ред.: М. К. Пигальская, Н. М. Разинкина, Е. С. Троянская, В. Е. Шевякова. М. : Наука, 1975. С. 3–26.
38. Galperin I.R. English Stylistics / Ed. by R.L. Todd / 4th ed. M.: KD "LIBROCOM", 2012
39. Goldbort R. Writing for Science: the most comprehensive writing guide available for science students and professional researchers. Yale University Press, 2006. 330 p.
40. Kitcher P. The Cognitive Functions of Scientific Rhetoric // Science, reason, and rhetoric / [eds. Henry Krips, J. E. McGuire, Trevor Melia]. Univ of Pittsburgh Press, 1995. P. 47–66.
41. Koller V. Brand images: Multimodal metaphor in corporate branding messages // Multimodal Metaphor. Berlin : Mouton de Gruyter, 2009. P. 45 – 72.
42. Koller V. Metaphor Clusters in Business Media Discourse: A Social Cognition Approach : Ph.D. thesis. Vienna, 2003. 296 p.
43. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by . Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980. 242p.
44. Lakoff G., Turner M. More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor. Chicago: The University of Chicago Press, 1989. 237 p.
45. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor // Metaphor and Thought [ed. A. Ortony]. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 202–252.
46. Leech G. Linguistics and the Figures of Rhetoric // Essays on Style and Language: linguistic and critical approaches to literary style / [ed. R. Fowler]. London : Routledge & Kegan Paul Limited, 1966. P. 135–156.

47. Prelli L. J. *A Rhetoric of Science. Inventing Scientific Discourse.* Columbia, 1989. 320 p.
48. Radden G., Kövecses Z. *Towards a Theory of Metonymy // Metonymy in Language and Thought.* J. Benjamins Pub Co, 1999. С. 17–60.
49. Refaie El. *Metaphor in Political Cartoons: Exploring audience responses // Multimodal Metaphor.* Berlin : Mouton de Gruyter, 2009. p. 173 – 196
50. *Self-study guide to stylistics of English: навчально-методичний посібник зі стилістики англійської мови для самостійної роботи (IV курс, факультет германської філології).* / Укл. Ізотова Н.П., Редька І.А. К.: Вид. центр КНЛУ, 2013.
51. Shakhovsky V.I. *English Stylistics.* М.: Изд-во ЛКИБ, 2008. 252 с.
52. Simpson P. *Stylistics.* L.; N. Y.: Routledge, 2004. 305 p.
53. Toulmin S. *Science and the Many Faces of Rhetoric // Science, reason, and rhetoric / [eds. H. Krips, J. E. McGuire, T. Melia].* Univ of Pittsburgh Press, 1995. P. 3–13.
54. Verdonk P. *Stylistics.* N. Y.: Oxford University Press, 2002. 210 p.